

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA PRÁVA

Zajišťovací směnky v obchodní praxi
Security bills of exchange in business practice

Student: Jakub Janošťák
Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

Ostrava 2013

Zadání bakalářské práce

Student: **Jakub Janošťák**

Studijní program: B6208 Ekonomika a management

Studijní obor: 6208R011 Ekonomika a právo v podnikání

Téma: **Zajišťovací směnky v obchodní praxi**
Security Bills of Exchange in Business Practice

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Směnka a její právní a ekonomická podstata
3. Zajišťovací směnky – výhody a rizika
4. Praktická doporučení z pohledu věřitele a dlužníka
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

CHALUPA, Radim. *Zajišťovací směnka*. 4. vyd. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-756-0.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury. Směnečná judikatura*. 2. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2010. ISBN 978-80-7357-530-4.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České Republice*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-402-5.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-182-6.

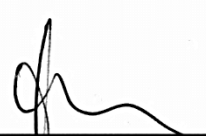
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

JUDr. Bohuslav Halfar
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Zajišťovací směnka v obchodní praxi zpracoval samostatně a jen s využitím pramenů uvedených v seznamu literatury, které ve všech případech řádně cituji v souladu s příslušnou směrnicí děkanky.

V Ostravě dne 9. května 2013

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of fluid, connected strokes that form the name Jakub Janošťák.

Jakub Janošťák

Rád bych poděkovat svému vedoucímu JUDr. Ing. Josefu Šilhánovi, Ph.D. za vedení a rady, které jsem potřeboval.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Pojem zajišťovací směňky	7
3. Abstraktnost zajišťovací směňky.....	8
3.1. Stupňovaná směnečná abstraktnost.....	8
4. Směňka jako zajišťovací nástroj.....	10
4.1. Obsah zajišťovací směňky.....	10
4.1.1. Směňka vlastní	10
4.1.2. Směňka cizí	11
4.2. Povinné a nepovinné náležitosti zajišťovací směňky.....	12
4.2.1. Směnečná suma	12
4.2.2. Splatnost zajišťovací směňky	13
4.2.3. Hodnotová doložka	13
5. Předmět zajištění	14
5.1. Rozsah zajištění.....	14
6. Užití zajišťovací směňky	15
6.1. Směnečné úkony	15
6.1.1. Akceptace směňky cizí.....	15
6.1.2. Avalování směňky.....	16
6.1.3. Zastavení směňky	16
6.1.4. Kombinace směnečných úkonů.....	16
6.2. Směnečný a mimosměnečný režim využití zajišťovací směňky.....	17
6.2.1. Řádné, případné excesivní využití zajišťovací směňky	17
7. Smlouva o zajištění směňkou	18
7.1. Obsah smlouvy	19

8. Uplatnění zajišťovací směnky	23
8.1. Prezentace a protestace.....	24
8.2. Započtení	25
8.3. Výkon směnečného práva	26
8.3.1. Přímé směnečné právo	26
8.3.2. Regresní směnečné právo	27
8.4. Pravidla uplatnění práv ze zajišťovací směnky	27
9. Námitky ve vztahu k zajišťovací směnce	29
9.1. Druhy směnečných námitek	30
9.1.1. Absolutní	30
9.1.2. Relativní	30
9.1.3. Kauzální	30
9.2. Kauzální relativní námitky	30
9.2.1. Námitka zániku kauzy zajišťovací směnky	30
9.2.2. Námitka zániku smlouvy o zajištění směnkou dohodou	32
9.2.3. Námitka zániku kauzálního závazku odstoupením od smlouvy	32
9.2.4. Námitka zániku důvodu směnečného závazku odstoupením od smlouvy o zajištění směnkou.....	33
9.2.5. Námitka absence prodlení dlužníka z důvodu prodlení věřitele	33
9.2.6. Námitka zániku smlouvy o zajištění směnkou vlivem času.....	33
9.2.7. Námitka zániku zajištěného závazku vlivem času	33
9.2.8. Námitka zániku zajištěného závazku započtením	33
9.2.9. Námitka předčasného uplatnění zajišťovací směnečné pohledávky	34
9.2.10. Námitka podmíněnosti kauzální pohledávky	34
9.2.11. Námitka neexistence kauzálního závazku	35
9.2.12. Námitka fiktivního kauzálního závazku.....	35
9.2.13. Námitka neplatnosti kauzálního závazku	36
9.2.14. Námitka neplatnosti smlouvy o zajištění směnkou	36
9.2.15. Námitka neplatnosti smlouvy o zajištění směnkou z důvodu promlčení kauzálního závazku.....	37
9.2.16. Námitka osamostatnění zajišťovací směnky	37

9.2.17. Shrnutí kauzálních námitek v případě indosované zajišťovací směnky...	37
10. Zajišťovací blankosměnky	39
11. Smlouva o vyplnění blankosměnky	41
11.1. Právní režim smluv o vyplnění blankosměnky	42
11.2. Forma smlouvy o vyplnění blankosměnky	42
11.3. Obsah smlouvy o vyplnění blankosměnky.....	43
11.4. Námitky proti vyplnění blankosměnek	44
12. Výhody a nevýhody zajišťovacích směnek.....	46
12.1. Výhody a nevýhody z pohledu směnečných dlužníků	46
12.2. Výhody a nevýhody z pohledu směnečných věřitelů	47
13. Závěr.....	49
Seznam použité literatury	52
Seznam použitých zkratek	53

1. Úvod

Od roku 1989, kdy se Česká republika opět vrátila k modelu tržního hospodářství, lze zaznamenat návrat směnek na český trh. Avšak i přes staletí dlouhou historii směnek a jejich původní roli, tedy roli platební, se dnes, ve valné většině, směnky využívají jako zajišťovací instrument závazkových vztahů. Svůj názor na příčiny tohoto jevu sdílím se Z. Kovaříkem, který tvrdí: *„Příčin tohoto stavu je jistě celá řada. Osobně považuji za nejpodstatnější dvě. Přitom jejich působení bude asi tak rovnocenné, nebo spíše se obě tyto příčiny navzájem dále podporují. Předně je nutno uvést určitý konzervatismus ovládající naši podnikovou praxi, která se přidržuje pouze toho, co po desetiletí zná, smluv, faktur a podobně. Nemůže si prostě představit, že by se těchto listin vzdala a nahradila je něčím jiným, to je třeba směnkou. Tu přibírá do těchto vztahů jen jako něco pomocného a právě funkce zajišťovací se z tohoto hlediska přímo nabízí. Druhá příčina je v tom, že jiné než zajišťovací funkce směnky, mají-li se plnohodnotně projevit, nutně vyžadují, aby bylo možné se směnkami v dostatečně šíři a hloubce obchodovat. Není nutné příliš rozvádět, že obchod se směnkami u nás pořád ještě více méně skomírá. Důvody jsou nasnadě a spočívají v malé jistotě investorů, že se peníze vložené do směnky vrátí řádně a včas. Zajišťovací směnka může naproti tomu fungovat dosti dobře i za podmínek nedostatečně rozvinutého obchodování. Potom obtíže s obchodováním směnek tlačí uživatele do směnky zajišťovací a přemíra směnek zajišťovacích nevyvolává ani potřebu obchodování se směnkami rozvíjet“¹* Důkazy tohoto tvrzení můžeme nalézt i v české směnečné judikatuře. Ta ukazuje na fakt, že soudy považují zajišťovací funkci směnek, za funkci v ČR standardní (*„Nevyplyvá-li z dokazování jednoznačně, zda byla mezi remitentem a směnečným dlužníkem dohodnuta platební nebo zajišťovací funkce směnky, je nutno vyjít z toho, že tuzemské směnky ve velké převaze plní funkci zajištění. Platební funkce směnky, pro menší pravděpodobnost takového použití směnky, musí být prokázána spolehlivě.“²*).

Zajisté je také na místě ptát se, proč je v české obchodní praxi běžné kauzální závazky zajišťovat. Ona zásada římského práva „pacta sunt servanda“ (neboli „smlouvy se mají dodržovat“) zní romanticky, avšak realita se zdá být jiná. Strach z neplnění závazkových vztahů se stal každodenní realitou běžného obchodního styku. Svědčí o tom i hojnost zajišťovacích směnek na českém trhu a v české směnečné judikatuře. Není však úkolem této práce referovat o platební morálce v ČR, nýbrž objasnit roli směnky jako nástroje zajištění.

¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6 1-2. s.

² KOVAŘÍK, Zdeněk. Přehled judikatury směnečná judikatura. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer 2010. ISBN: 978-80-7357-530-4. 75 s.

Popsány budou klíčové náležitosti zajišťovacích směnek, rizika, která z nich plynou, a také doporučení, jak tato rizika snížit na minimum, případně jak je eliminovat úplně.

Směnka je poměrně značně efektivním nástrojem, avšak absence hlubší znalosti o jejích náležitostech a efektech nejrozličnějších směnečných úkonů, může vést k nemalým komplikacím původního záměru. I proto je cílem této práce poskytnout návod, jak se většině problémů vyhnout, a bezpečně využít zajišťovací potenciál směnky, který se účastníkům závazkových vztahů nabízí.

2. Pojem zajišťovací směnky

Pojem „zajišťovací směnka“ bychom v zákonu směnečném a šekovém č. 191/1950 Sb. (dále jen ZSŠ) hledali marně. Nejedná se v žádném případě o zvláštní druh směnky, nýbrž jen roli, ve které je použita. Proto se nepochybně zajišťovací směnky budou, stejně jako směnky platební (také se jedná pouze o funkci, nikoliv o zvláštní druh směnek), řídit předpisy směnečného práva.

Je také nutné si uvědomit, že směnka může během svého života sehrávat více rolí, resp. z jedné do jiné přecházet. Směnka může být od svého počátku směnkou zajišťovací, podobně jako o svůj zajišťovací charakter může během své existence přijít. Zkrátka jak, kdy a nakolik bude směnka použita jako zajišťovací instrument, je plně v rukou účastníků směnečného vztahu.

Jak tedy směnky v různých funkcích odlišit? Pokud placením (vystavením, akceptací, indosací atd.) směnkou vyústí běžný závazkový vztah, říkáme, že jde o směnku platební („směnky pro soluto“³). Věřitel tedy očekává, že směnka bude uhrazena a v tomto případě se jedná o privativní novaci. Pokud by však směnka zaplacená nebyla, nepůjde o porušení původního závazkového vztahu, protože ten byl nahrazen vztahem směnečným. V jiném případě se účastníci na placení prostřednictvím směnky domluví již předem. V tomto případě hovoříme o placení prostřednictvím směnky („směnky pro solvendo“⁴). Jedná se o kumulativní novaci, proto původní závazek nebude dotčen.

Právě jen směnkami v této funkci se zabývá § 334 obchodního zákoníku (dále jen „ObchZ“). Lze poznamenat, že placení prostřednictvím této směnky jistě zakládá větší jistotu, avšak o zajišťovací směnku se nejedná, protože nijak neřeší případné zhoršení solventnosti

³ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0, 34. s.

⁴ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0, 34. s

nebo dokonce solidnosti dlužníka. V případě, že se věřitel ze směnečného závazku, z nějaké příčiny, uspokojit nemůže, přichází v úvahu závazek obecný, který celou dobu sehrává podpůrnou (subsidiární) roli.

Zajišťovací směnka, na druhou stranu, ve vztahu ke kauzálnímu vztahu stojí v pozadí. Také se jedná o kumulativní novaci svého druhu, ale v tomto případě účastníci závazkového vztahu trvají na běžném průběhu původního závazku. Tedy směnka má pouze zajišťovací charakter a při řádném běhu závazkového vztahu by k jejímu uplatnění vůbec dojít nemělo. Teprve když věřitel kauzálního vztahu nebude z původního závazku uspokojen, využije zajišťovací směnku, aby se domohl plnění.⁵

3. Abstraktnost zajišťovací směnky

Naprosto typickým rysem směnky, jako dokonalého cenného papíru, je její abstraktnost. Abstraktností směnky je míněna její nezávislost. Nezávislost na vztazích a okolnostech, které neexistují v samotném směnečném vztahu. Směnka proto není závislá ani na kauze (tedy na vztahu, který vedl její účastníky k emisi směnky). Kauza, ač bývá ve valné většině důvodem vzniku směnky, pro existenci směnečného vztahu nutná není („*Kdo se jako dlužník na směnku podepíše, je směnečně zavázán i tehdy, není-li mezi ním a majitelem směnky žádný jiný závazkový vztah.*“⁶). Směnečný věřitel není povinen tvrdit, ani dokazovat, důvod vzniku směnečného závazku. Proto je v zájmu směnečných dlužníků, aby byli schopni tyto mimosměnečné vztahy dokázat. Řešení tohoto problému je rozebráno v kapitole 7. Smlouva o zajištění směnkou.⁷

3.1. Stupňovaná směnečná abstraktnost

Směnečná abstraktnost vykazuje různou kvalitu, v různý čas a vůči různým dlužníkům, neboli může nabývat dvou podob. V okamžiku emise směnky má podobu formální abstraktnosti. To znamená, že směnečný dlužník je oprávněn použít veškerou přístupnou obranu z pozice kauzálního dlužníka. Tedy jak absolutní, tak relativní námitky. Ovšem dojde-li k indosaci takovéto směnky, směnečný závazek bude, svým způsobem, odtržen od originálního kauzálního závazku. Směnečný závazek se tímto stává materiálně abstraktní. Redukuje tím obranu směnečného dlužníka na absolutní a pouze ty relativní

⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Přehled judikatury směnečná judikatura. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer 2010. ISBN: 978-80-7357-530-4. 89 s.

⁷ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

námítky, které se zakládají na jeho vztahu s aktuálním směnečným věřitelem (může se jednat o jakýkoliv právní vztah, ležící mimo směnečný). Abstraktnost směnky, má nezanedbatelný význam pro směnečné dlužníky, jakožto směrodatný ukazatel toho, jakých vztahů na svou obranu mohou použít.

Odluka, směnečného od kauzálního závazku, nemusí být definitivní. Lze to demonstrovat na příkladu: Směnka je indosována (tím nabyla materiální abstraktnosti), ale na indosatáře je také převedena původní kauzální pohledávka. V tomto případě dlužník nebude limitován ve své obraně, neboť se opět může bránit námitkami z kauzálního vztahu.

Ke změně směnečné abstraktnosti dochází pouze, je-li směnka indosována. U všech ostatních přechodů směnečné pohledávky k tomuto jevu nedochází.

Je také nutno na tomto místě poznamenat, že aby se směnečný závazek mohl stát materiálně abstraktním, nesmí nabyvatel nabýt směnky vědomě ke škodě dlužníka. Uvedu to na příkladu: nabyvatel by byl domluvený s kauzálním věřitelem, že mu zajišťovací směnku prodá, vědom si toho, že zajištěná pohledávka ještě není v prodlení. Tento indosatář (aktuální směnečný věřitel) by buď směnku dál prodal, nebo by ji uplatnil. Byla-li by kauzální pohledávka zaplacená řádně a včas, jistě by směnečný věřitel na plnění ze směnky neměl mít nárok. Avšak právě díky abstraktnosti zajišťovací směnky by se jej reálně mohl domoci. Jedinou nadějí na obranu v tomto případě, by bylo dokázání právě onoho vědomí nabyvatele o stavu zajišťovací směnky. Kdyby se to dlužníkům povedlo, měli by opět k dispozici veškeré relativní námítky proti použití zajišťovací směnky. Bohužel je jasné, že dokázání vědomí nabyvatele o poměrech směnky, navíc pokud je jím třetí osoba, je téměř nemožné. Jakým způsobem se tedy mají dlužníci proti materiální abstraktnosti bránit? Zejména je možné tuto materializaci úplně znemožnit pomocí rekta směnky. Směnky vystavené „na jméno“ (známé také jako „rekta směnky“) totiž nemohou být převáděny indosací, nýbrž pouze cesí. To znamená, že kauzální obrana zůstává přístupná i vůči novému nabyvateli směnky. Také již bylo naznačeno, že k materializaci abstraktnosti dochází výhradně indosací. Pokud by však účastníci trvali na směnce znějící „na řad“ (běžně známé pod názvem „ordre směnka“), měli by tuto hrozbu co nejlépe zahrnout do smluv, které zajišťovací směnku doprovází (smlouvy o zajištění směnkou)⁸

⁸ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

4. Směnka jako zajišťovací nástroj

Zajišťovací nástroje lze zpravidla charakterizovat dvěma rysy

- akcesorita
- subsidiarita

avšak právě zajišťovací směnka je onou výjimkou z pravidla, neboť není ani akcesorická ani subsidiární, tedy alespoň ne v pravém slova smyslu. Akcesoritou je míněna neodlučitelnost zajišťovacího instrumentu od kauzální pohledávky. Subsidiaritou pak fakt, že zajišťovací instrument je možno uplatnit až v případě, kdy nebyla uspokojena zajištěná pohledávka.

Jak již bylo uvedeno, směnka je abstraktním závazkovým vztahem, proto ani jeden z těchto rysů nemůže být zajišťovací směnce přisuzován. Je ale pravdou, že neoprávněné užití směnky (porušující akcesoritu nebo subsidiaritu) zakládá důvodnou obranu proti takovému jednání.⁹

4.1. Obsah zajišťovací směnky

Připomínám, že zajišťovací směnka není zvláštním druhem směnky, ale směnkou plnící zajišťovací roli. Bude pouze na uvážení a dohodě účastníků pro jaký druh směnky (vlastní nebo cizí) se rozhodnou. Protože je závazkový vztah většinou dvoustrannou záležitostí, použití směnky vlastní by bylo vyhovujícím řešením. Avšak i směnky cizí se v praxi hojně využívají, většinou ve svých redukovaných podobách.¹⁰

4.1.1. Směnka vlastní

Směnka vlastní obsahuje bezpodmínečný slib výstavce směnky, který slibuje zaplatit směnečnou sumu ve prospěch remitenta. Typicky se jedná o směnečný vztah dvou účastníků.¹¹

Pokud by však ve směnečném vztahu figurovalo více účastníků, nabízí se u směnky vlastní v podstatě dvě řešení

- dlužníci v postavení výstavců
- jeden, příp. více dlužníků v pozici výstavců a zbytek dlužníků v pozici avalů

⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

¹⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

¹¹ KOTÁSEK, Josef. Směnečné právo, komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. 1.vyd. Praha: Prospektrum 2006. ISBN: 80-7175-136-7

V případě více výstavců směnky, je jejich závazek přímý a solidární dle § 47 ZSŠ, tzn. po jakémkoliv z dlužníků lze vymáhat dluh a jeho splacením vyváže zbývající dlužníky. Další vypořádání mezi dlužníky už směnečné právo neřeší, proto typicky budou tyto vztahy upraveny smluvně, příp. v úvahu připadne § 511 občanského zákoníku (dále jen ObčZ. tzn., pokud dlužníci odpovídají za dluh solidárně, a neurčili si výši podílů na dluhu smluvně, jejich podíly jsou stejné. Dlužník, který zaplatí celý dluh věřiteli, má právo vymáhat zbylé podíly na ostatních dlužnících).

Druhý případ se liší postavením dlužníků. Avalista, který směnečnému věřiteli dluh zaplatil, je směnečným právem oprávněn dluh vymáhat na výstavci (§32 a §49 ZSŠ). Pokud ovšem dluh splatí výstavce, postih proti avalovi nepřichází v úvahu.

Směnečného věřitele tyto poměry mezi směnečnými dlužníky nemusí příliš zajímat. Tito dlužníci jsou totiž v obou variantách, z pohledu směnečného práva, dlužníky přímými, což je pro směnečného věřitele žádoucí.¹²

4.1.2. Směnka cizí

Ve směnce cizí výstavce směnky přikazuje příjemci směnky zaplatit remitentovi směnečnou sumu. Již z této stručné definice je vidět, že směnka cizí je typickým směnečným vztahem třech účastníků.

Jelikož v běžných závazkových vztazích vystupují většinou účastníci dva, nabízejí se redukované formy směnky cizí:

- Směnka cizí na vlastní řad – jde o směnku cizí kde výstavce i remitent je jedna a tatáž osoba. Výstavce tak přikazuje směnečníkovi, aby zaplatil směnečnou sumu na vlastní řad výstavce. Nevýhoda této varianty, je nemožnost užití rektadoložky (doložky nikoliv na řad)
- Směnka cizí (zastřená směnka vlastní) – opět směnka cizí, ale zde je redukce účastníku v osobách výstavce a směnečníka. Výstavce sám sobě jako směnečníkovi přikazuje zaplatit směnečnou sumu ve prospěch remitenta. Rektadoložka je v tomto případě přípustná.

Obě tyto možnosti samozřejmě povolují účast směnečných rukojmí, stejně jako typická směnka cizí. Redukce účastníků zde figuruje spíše z hlediska účastníků kauzálních vztahů.¹³

¹² KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

4.2. Povinné a nepovinné náležitosti zajišťovací směnky

Vzhledem k tomu, že rozsah této práce neumožňuje popsat všechny možné (povinné i nepovinné) směnečné náležitosti, rozeberu pouze ty, které jsou, dle mého názoru, u zajišťovacích směnek nejvíce klíčové.

4.2.1. Směnečná suma

Směnečná suma je obligatorní náležitost každé směnky. U zajišťovacích směnek může být otázka směnečné sumy poměrně problematická. Pokud by účastníci trvali na vyznačení této náležitosti již při emisi směnky, narazí mnohdy na nemalé problémy. Určení směnečné sumy předem, a natož jeho příslušenství, je někdy nejen nepraktické, ale i nemožné (např. u kontokorentních úvěrů). Proto bude směnečná suma pravděpodobně odhadnuta spolu s příslušenstvím, které se do ní se skryje. Z tohoto hlediska je pro směnečné dlužníky důležité co nejpřesněji tento fakt zachytit ve smlouvě o zajištění směnkou. I úročení je z hlediska směnečného práva možné, ale pouze u vista směnek a u směnek splatných určitý čas po vidění (§ 5 ZSŠ). Také je nutné podotknout, že úročení musí být uvedené na směnce, čímž znemožňuje použití proměnlivých úrokových sazeb a sazeb navázaných na referenční sazby (reposazba atp.). Sjednané úročení směnečné sumy se nedotýká nároků na postih dle § 48 odst. 1 body 2. až 4. a § 49 body 2. až 4. ZSŠ.

Směnečná suma bude typickým místem střetu zájmů kauzálního dlužníka a kauzálního věřitele. Věřitel bude samozřejmě chtít, aby byla stanovena směnečná suma co nejvyšší, pro případ, že v důsledku prodlení dlužníka dlužná částka naroste o smluvní pokuty atd. Dlužník naopak bude požadovat směnečnou sumu co nejnižší. Nutno dlužníkům přiznat, že nižší směnečná suma, jistým způsobem, snižuje důsledek osamostatnění směnečné pohledávky. Pokud by k osamostatnění došlo a dlužník by se nemohl bránit kauzálními námitkami, byl by nucen platit dvakrát, avšak v druhém případě částku nižší. Nejedná se však o situaci ideální, proto je pro dlužníky lepší se tomuto jevu vyhnout, především kvalitními smlouvami o zajištění směnkou (viz kapitola 7. Smlouva o zajištění směnkou).

Problém směnečné sumy lze, poměrně elegantně, vyřešit použitím blankosměnky, které se věnuji v kapitole 11. Zajišťovací blankosměnky.¹⁴

¹³ HUBÁČKOVÁ-SVOBODOVÁ, Věra. Směnka podruhé, aneb, "Slasti a strasti uživatele směnky po deseti letech". 1. vyd. Brno: Econ 2005. ISBN: 80-86433-12-9

¹⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

4.2.2. Splatnost zajišťovací směnky

Další obligatorní náležitostí každé směnky je splatnost. Praxe často řeší tento problém jednoduše tak, že splatnost směnky nastaví totožně se splatností kauzálního závazku. Avšak již na první pohled takto sjednaná doba splatnosti vykazuje řadu problémů. Z hlediska směnečného práva je směnka splatnou již v době, kdy skončí kauzální závazek. To ovšem není žádoucí stav, neboť teprve v tomto okamžiku by měl být plněn závazek kauzální. Navíc, pokud se dostává dlužník do prodlení, je běžné, že věřitel čeká. Poté se snaží kontaktovat svého kauzálního dlužníka, a teprve jsou-li tyto kroky neúčinné, přistupuje k uplatnění zajišťovací směnky.¹⁵

Mezitím běží protestační lhůta, a pokud si věřitel v dané lhůtě nenechá zajistit protest, ztratí postižní právo vůči všem nepřímým dlužníkům.

Tento, případně i jiné, problémy s fixně danou splatností, lze vyřešit vista směnkou (příp. směnkou splatnou určitý čas po vidění). Ovšem i toto řešení má své omezení, a to především podpůrně daná jednoletá prezentační lhůta, počínající běžet datem vystavení (§ 34 ZSŠ).¹⁶

Opět nejelegantnější řešení, dle mého názoru, přináší blankosměnka.

4.2.3. Hodnotová doložka

Tato doložka není ani tak doložkou fakultativní, jako spíše doložkou vedlejší. To znamená, že z hlediska směnečného práva je neutrální. Úkolem této doložky je informovat o návaznosti směnečného závazku na závazek kauzální. Z hlediska zajišťovací směnky má tato doložka velký význam, a to nejen pro identifikaci směnky jako zajišťovacího instrumentu všemi možnými účastníky, ale především pro případ dokazování relativních námitek z kauzálního vztahu. Protože se jedná o doložku vedlejší, směnečné právo ji nezná. Není proto definováno jak by měla vypadat, ani kde má být umístěna. Lze si představit použití slov „zajišťovací směnka“. Tato doložka by však nic bližšího nenaznačovala, proto lze jen doporučit použití přesné identifikace např. použitím čísla faktury („Tato směnka zajišťuje závazek č. ...“). K otázce, kde má být hodnotová doložka umístěna, je na místě říct, že doložku zpravidla připojí výstavce nebo akceptant. Je proto běžné, že doložka bývá umístěna na líci směnky. Použití na jiném místě samozřejmě nelze vyloučit, ale v takovém případě by

¹⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

¹⁶ KOTÁSEK, Josef. Směnečné právo, komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. 1.vyd. Praha: Prospektrum 2006. ISBN: 80-7175-136-7

bylo nutné doložku opatřit podpisem dotyčného účastníka. Doložka může být pojata i do samotného směnečného prohlášení (např. „Za tuto zajišťovací směnku zaplatím, s tím že směnka zajišťuje ...“). Nutno však zdůraznit, že takováto doložka nesmí mít formu podmínky. Jako taková by narušovala bezpodmínečný příkaz zaplatit a způsobovala úplnou neplatnost směnky (§ 1 bod 2. a § 75 bod 2.). Za podmínečný a tedy i nedovolený text směnečného slibu, lze označit příklad „Za tuto zajišťovací směnku zaplatím, pouze pokud nebude zaplacená faktura č. ...“.¹⁷

5. Předmět zajištění

Směnkou lze zajistit nejen jakýkoliv závazek, ale také jakákoliv jiná práva. I existence kauzálního závazku je pro možnost vzniku zajištění směnkou naprosto irelevantní. Zajišťovací směnka většinou vzniká až na základě jiného závazku, není však vyloučeno, aby byla první emitována směnka a až poté vznikl kauzální závazek.¹⁸

5.1. Rozsah zajištění

Je běžné, že směnka zajišťuje kauzální závazek i jeho příslušenství. Tento aspekt je však plně v rukou jeho účastníků, proto záleží jen na jejich dohodě, patrně i na vyjednávací síle každého účastníka, jak si tento aspekt nastaví. Je například možné, aby zajišťovací směnka kryla pouze závazek, nebo typicky ve smluvním vztahu s dominantním věřitelem bude rozsah nadhodnocen, aby pokryl i případné smluvní pokuty atp.¹⁹ Z hlediska směnečného práva je totiž možné, aby věřitel převzal plnění i jen části směnečné sumy, a tím směnečný závazek zanikl.²⁰ Pokud by se však směnečný věřitel rozhodl vymáhat takto nadhodnocenou směnečnou sumu, směnečnému dlužníku by nezbývalo nic, než obrana na základě kauzálního vztahu (za předpokladu možnosti uplatnění kauzálních relativních námitek).²¹

¹⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

¹⁸ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

¹⁹ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

²⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České Republice. 5. vyd. Praha: C.H.Beck 2006. ISBN: 80-7179-549-6.

²¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

6. Užití zajišťovací směnky

6.1. Směnečné úkony

Poměrně frekventovaným úkonem, v souvislosti s použitím zajišťovací směnky, je vystavení směnky vlastní. Směnečné právo se, ale v žádném případě neomezuje pouze na vystavení směnky. Účastníkům závazkových vztahů se nabízí celá škála směnečných úkonů, kterými lze dosáhnout podobných výsledků. Jde především o

- akceptaci směnky cizí
- avalování směnky (cizí nebo vlastní)
- zastavení směnky

6.1.1. Akceptace směnky cizí

Tento směnečný postup může mít několik podob. Poměrně častá je situace, kdy kauzální věřitel vystaví na svůj vlastní řad směnku cizí (vystupuje tedy jako výstavce i remitent) a jeho kauzální dlužník tuto směnku akceptuje, čímž se stává přímým směnečným dlužníkem. Důvody, které vedou účastníky k této variantě, mohou být různé. Např. účastník, který připravuje smlouvu kauzální, trvá na zajištění směnkou. Logický je tedy postup, že tento účastník zároveň emituje zajišťovací směnku a celý návrh na uzavření smluv spolu se směnkou předloží druhému účastníku. Celý postup nabírá na významu, pokud návrh a akceptace smluv bude probíhat na dálku. Nevýhodou tohoto způsobu je skutečnost, že kdyby chtěl směnečný věřitel tuto směnku převést, nemohl by se, a to ani doložkou „bez postihu“ (nebo také „sine obligo“ příp. doložkou stejného významu), vyvázat z pozice nepřímého dlužníka. Je to dáno faktem, že výstavce směnky může vyloučit svou odpovědnost pouze za nepřijetí, nikoliv však pro neplacení.²²

Jiné použití směnky cizí nabízí relativně elegantní způsob, jak zainteresovat dva dlužníky do jednoho směnečného závazku, bez použití rukojemství a s relativně podobným postavením dlužníků. Jde o situaci, kdy jeden dlužník směnku vystaví a druhý ji akceptuje. Směnečný věřitel pak může prezentovat směnku u příjemce (přímý směnečný dlužník) a pokud by neuspěl, bude se plnění domáhat u dlužníka druhého v postavení výstavce (nepřímý

²² KOTÁSEK, Josef. Směnečné právo, komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. 1.vyd. Praha: Prospektrum 2006. ISBN: 80-7175-136-7

směnečný dlužník). Nakonec by svá směnečná práva mohl uplatnit i výstavce směnky proti příjemci. Odtud ono podobné postavení jako při rukojemství.²³

6.1.2. Avalování směnky

Avalování směnky znamená, že směnka je opatřena rukojemským prohlášením. Ruhojmím je osoba, která se za některého směnečného dlužníka zavazuje zaplatit v případě, že se směnečný věřitel nedomůže plnění právě od této osoby. Ruhojmím může být jakákoliv osoba, která je způsobilá směnečně se zavazovat. Také volba osoby, za kterou je připojeno rukojemské prohlášení, je pouze věcí účastníků směnečných vztahů, a to především konkrétního ruhojmího. ZŠS považuje i některé samostatné podpisy za podpisy rukojemské. Např. podpis na lici směnky (i bez doložky „jako ruhojmí“ nebo „jako avalista“ apod.) se považuje za podpis rukojemský (nejedná-li se o podpis výstavce, příp. příjemce). Dále, pokud se u rukojemského prohlášení nenachází informace o osobě, za kterou se avalista zavazuje, má se za to, že se zavazuje za výstavce směnky. Ruhojemství je vlastně obdoba běžného ručení. Směnečný dlužník tak zvyšuje svou důvěryhodnost a zároveň snižuje riziko vnímané věřitelem, že jeho směnečná pohledávka nebude plněna.²⁴

6.1.3. Zastavení směnky

Zastavení směnky, jako cenného papíru, také přichází v rámci zajištění kauzálních závazků v úvahu. Přirozeně se bude jednat o směnku ve vlastnictví kauzálního dlužníka, který jejím zastavením zajišťuje splnění kauzální pohledávky. Kauzální věřitel se tak nestává majitelem směnky, nýbrž jí jen drží jako hodnotu v zástavě. Směnky se zastavují smlouvou o zastavení a zástavním rubopisem.²⁵

6.1.4. Kombinace směnečných úkonů

V rámci směnečných závazkových vztahů je běžné, že se postavení účastníků kombinují a někdy prolínají, za účelem dosažení co nejvyšší jistoty, že směnečný závazek bude splněn. Děje se tak kupříkladu při eskontu směnky. Kauzální věřitel vystaví na „řad svůj vlastní“ směnku cizí, kterou jeho kauzální dlužník akceptuje. Taková směnka je pak převedena bance, která kauzálnímu věřiteli vyplatí částku směnečného peníze, sniženou o poplatek za eskont směnky. Banka, v momentě splatnosti směnky, směnku uplatní u

²³ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

²⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České Republice. 5. vyd. Praha: C.H.Beck 2006. ISBN: 80-7179-549-6.

²⁵ KOTÁSEK, Josef. Směnečné právo, komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. 1.vyd. Praha: Prospektrum 2006. ISBN: 80-7175-136-7

směnečného dlužníka a ten tímto splatí svůj kauzální závazek. Pokud by však směnečný dlužník plnění směnky odmítl, banka směnku vymáhat nebude, nýbrž se obrátí na remitenta, v postavení nepřímého dlužníka. Ten bude muset banku vyplatit, získá zpět svůj originál směnky a bude moci svou směnečnou pohledávku dále na dlužníkovi vymáhat.²⁶

6.2. Směnečný a mimosměnečný režim využití zajišťovací směnky

„Využití zajišťovací směnky má směnečný a mimosměnečný režim. Směnečný režim využití zajišťovací směnky je určen normami směnečného práva a občanského práva a zejména pak obsahem směnky. Mimosměnečný režim využití zajišťovací směnky je pak určen účelem emise zajišťovací směnky, ujednáním učiněným mezi účastníky směnečného vztahu nad rámec obsahu směnečného vztahu (takzvaným mimosměnečným ujednáním), zvyklostmi, případně dalšími okolnostmi souvisejícími s emisí a s převody předmětné směnky.“²⁷

Zajištění směnkou se zřizuje proto, aby v případě neuspokojení zajištěným závazkem nabídla věřiteli plnění náhradní. Takovouto směnku může věřitel buď použít, nebo prodat. Jak už bylo naznačeno, trh s cennými papíry v ČR není na úrovni umožňující snadný a rychlý obchod se směnkami, proto tato varianta nepřichází téměř v úvahu. Vymáhání směnečné pohledávky je tedy věřitelovou prakticky jedinou volbou. Přestože se jedná o zdoluhavý proces, který téměř vždy vyžaduje dodatečné náklady (např. náklady na protest atd.), zaručuje potencionálně vyšší výtežnost, než kdyby se věřitel snažil směnku prodat. Také existují specializované osoby, které se vymáháním pohledávek zabývají a i tento postup může celou věc značně zjednodušit.²⁸

6.2.1. Řádné, případné excesivní využití zajišťovací směnky

Zákon směnečný a šekový pojmy jako řádné nebo excesivní využití zajišťovací směnky nezná. Ovšem z hlediska soudní směnečné judikatury bychom tyto pojmy mohli zaznamenat. Řádné nebo excesivní využití zajišťovací směnky odpovídá dvěma režimům, ve kterých se směnka může pohybovat.

Směnka, jak již bylo popsáno, je dokonalý cenný papír a z tohoto hlediska také naprosto abstraktním závazkem. Tedy využití směnky pouze na základě vztahů do směnky vtělených, je nazýváno směnečným režimem. Jedná se ovšem o režim, který dlužníka využívajícího

²⁶ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

²⁷ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0. 60 s.

²⁸ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

zajišťovací směnky staví do velmi nevýhodné pozice. Směnečný věřitel by měl totiž v ruce nástroj, kterým by svého směnečného dlužníka mohl donutit platit, nehledě na nějaký původní kauzální závazek.

Tento problém zajišťovací směnky řeší právě mimosměnečný režim. Ten totiž zohledňuje mimosměnečná ujednání mezi kauzálním dlužníkem a kauzálním věřitelem. Pouze na základě mimosměnečného režimu je dlužník schopen namítat relativní námitky plynoucí z kauzálního závazku. A proto pokud budeme hovořit o řádném využití zajišťovací směnky, půjde o takové využití směnky, které respektuje její mimosměnečný režim.

Zajišťovací směnka dává kauzálnímu věřiteli procesně právní výhodu. Jedná se, dle mého názoru, o hlavní motiv, který stojí za užíváním zajišťovacích směnek. Nebýt mimosměnečného režimu, který uděluje zajišťovací směnce nepřímý akcesorický a subsidiární charakter, mohl by kauzální (zároveň i směnečný) věřitel poměrně snadno dosáhnout hmotně právní výhody tím, že by uplatnil jak zajištěnou pohledávku, tak i zajišťovací směnku.

Je poté nasnadě, že jakékoliv užití zajišťovací směnky jinak, než určuje její zajišťovací charakter, je excesivním užitím zajišťovací směnky.

Avšak nutno říci, že excesivní využití zajišťovací směnky, neznamena automaticky její zneužití, tedy vědomé jednání ke škodě dlužníka. Během své existence může být zajišťovací směnka od svého kauzálního závazku odtržena. Převedená směnka indosací na jiného směnečného věřitele, za předpokladu absence hodnotové doložky, je pak k nerozeznání od běžné směnky. Takový směnečný věřitel buď směnku dál indosuje, nebo se ji pokusí uplatnit, a to vše kompletně nevědom jejího původního zajišťovacího charakteru. V tomto případě však bude směnečný dlužník zbaven svých relativních námitek z kauzálního vztahu ve prospěch ochrany dobré víry jejího současného směnečného věřitele. Naplno se pak projeví směnečná abstraktnost a dlužník bude, pravděpodobně, nucen zaplatit.²⁹

7. Smlouva o zajištění směnkou

Směnka, jakož závazek vtělený do cenného papíru, nepotřebuje ke své existenci nic víc, než samu sebe. Odpovídá-li předpisům zákona směnečného a šekového, jedná se o platnou směnku, i přes absenci důvodu jejího vzniku. Však jen opravdu malé množství směnek

²⁹ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

v běžné praxi, žádný důvod nemá. Je to především důvod, který účastníky obchodního (příp. jiného) vztahu vede k tomu, aby využili možnosti směnečného práva a svůj závazek zhmotnili v podobě cenného papíru, tedy směnky. Jde o uzavírání smlouvy svého druhu. Protože vždy jedna strana něco navrhuje a druhá na to reaguje. Pokud se strany domluví, vzniká smlouva. A to platí nejen v případě vystavení, nebo akceptace směnky, nýbrž u všech směnečných úkonů (rukojemství, indosace atd.). Tyto smlouvy jsou naprosto klíčové pro směnku, zkrátka protože bez nich by nikdo do směnečného závazku nevstoupil. Neboť nejsou žádným zákonem upraveny, jedná se o smlouvy nepojmenované (také známé jako „inominátní smlouvy“).

Typicky by šlo o relativní obchody. Tedy záviselo by na zainteresovaných osobách, aby bylo možné určit, zda se budou řídit občanským, nebo obchodním zákoníkem. Tato práce ovšem pojednává o směnkách zajišťovacích a právě pokud se bude jednat o smlouvu o zajištění směnkou, užije se ustanovení § 261 odst. 4 ObchZ. To znamená, že ve valné většině se smlouvy o zajištění směnkou budou řídit obchodním zákoníkem nehledě na účastníky. Pouze v případech, kdy nebude možné ani zajištěný vztah, ani vztah ze zajišťovací smlouvy podřídít obchodnímu zákoníku, použije se zákoník občanský.

Z důvodu, že smlouva o zajištění směnkou je smlouvou nepojmenovanou a není dána její forma, bude jakákoliv smlouva vyhovující. V praxi se tak děje nejčastěji v ústní podobě. Avšak obzvlášť u smluv o zajištění směnkou by měla být psaná forma pravidlem, které lze vřele doporučit.³⁰

7.1. Obsah smlouvy

Jak již vyplývá z toho, že běžně smlouva o zajištění směnkou bývá sjednána ústně, její obsah nebude příliš rozsáhlý. Přinejmenším by smlouva měla obsahovat předmět zajištění, a to co s největší přesností. Také asi netřeba zdůrazňovat, že by si účastníci měli být naprosto vědomi toho, že sjednávají zajištění jejich vztahů. Co se týče předmětu zajištění, tak směnkou může být zajištěno vše, co by bylo možné zajistit i jinými zajišťovacími instrumenty. Jediné omezení představuje sama směnka, jako bezpodmínečný závazek zaplatit, a to pouze v penězích (věřitel může přijmout i jiné hodnoty místo peněz, pouze však na základě dohody). Proto pokud by měla zajišťovat nepeněžitý vztah, směnka by mohla krýt pouze smlouvenou peněžitou reparaci.

³⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

Zajistit je možné nejrůznější závazky. Závazky existující, neexistující, promlčené ba dokonce i závazky, u kterých je zajištění vyloučeno. Taková směnečná smlouva by zajisté byla neplatnou. To ovšem nemůže na existenci, či platnost abstraktního závazku, jakým je směnka, mít vliv. Pouze její funkce, jako zajišťovacího instrumentu, by byla znemožněna. Neboť bez smlouvy o zajištění by byla směnka pouze samostatným abstraktním závazkem a jakékoliv kauzální relativní námitky by pro neexistenci platné směnečné smlouvy nebyly možné.

Nejen zajištěný závazek, ale i samotná zajišťovací směnka vyžaduje co přesnější identifikaci. Bylo by mezi účastníky pouze jediného závazku a jediné směnky, taková identifikace by byla možná i bez dalších opatření, ale praxe je jen zřídka takto ideální. Navíc je zřejmé, že takovéto opatření není samoučelné a především směnečný dlužník by si měl tuto záležitost co nejlépe zajistit, neboť je dost možné, že právě na identifikaci a prokázání kauzálního závazku, bude záviset osud jeho kauzální obrany.

Lze si jistě představit, že směnečných dlužníků bude několik. Pokud by všichni tito dlužníci chtěli tvrdit, že jejich směnečný závazek plní zajišťovací funkci ke kauzálnímu, je nutné, aby každý z nich uzavřel smlouvu o zajištění smenkou. A protože jsou tyto smlouvy jak formálně, tak i obsahově naprosto v rukou účastníků, je možné, že si každý dlužník sjedná jiné podmínky a budou mu k dispozici i jiné kauzální námitky. Všechny tyto smlouvy mohou být obsaženy v jedné, ale není vyloučeno, že část smluv bude sjednána písemně a část ústně. Některé směnečně zavázané osoby často nebudou mít s kauzálním závazkem nic společného. Kauzální věřitelé často trvají na tom, aby byla směnka opatřena závazkem jiné solventní osoby, než je osoba jejich kauzálního dlužníka. Závazek těchto osob bude založen na úplně jiném vztahu, proto je na místě, aby svůj směnečný závazek zakomponovali do smlouvy o zajištění smenkou. Pokud tak neučiní, bude jejich závazek obecný, nikoliv zajišťovací, a většinu relativních kauzálních námitek nebudou moct použít.

Je také přípustitelná možnost, že zajišťovací směnka bude vydána třetí osobě. Tato situace může mít nejrůznější důvody a v praxi se s ní můžeme setkat. Mohlo by jít o případ, kdy kauzální věřitel, na základě smlouvy s jeho věřitelem trvá na tom, aby zajišťovací směnka byla vystavena ve prospěch právě tohoto věřitele. Toto ujednání nenaráží na § 17 ZSŠ (tj. pokud nabyvatel nejednal vědomě ke škodě dlužníka, nemůže dlužník proti němu vznášet námitky založené na vztahu k výstavci příp. dřívějším majitelům), protože remitentem byla od počátku třetí osoba, a ne kauzální věřitel, který indosací zajišťovací směnku převedl. A co se kauzálních námitek týče, uplatní se zde § 50 odst. 2 ObčZ (tedy dlužník vůči třetí osobě může

vznášet tytéž námitky, které by mohl namítat proti osobě, se kterou smlouvu uzavřel). Odpovídá tomu i judikatura: „*V případě, že směnka zajišťuje pohledávku osoby odlišné od remitenta za dlužníkem, který je současně výstavcem směnky vlastní, bude kauza zajišťovací směnky spočívat nikoli ve vztazích mezi dlužníkem a remitentem, nýbrž ve vztazích mezi dlužníkem a věřitelem z kauzálního vztahu.*“³¹

Dalším, a zjevně naprosto klíčovým, je ujednání o zákazu převodu směnky. Směnka, jako cenný papír, je převoditelná vždy. Ani takováto doložka jí, z hlediska směnečně právní abstraktnosti směnky, zakázat převod nemůže. Směnka v zajišťovací funkci plní roli náhradního plnění v situaci, kdy kauzální závazek splněn nebude. To znamená, že až do okamžiku splatnosti kauzálního závazku by měla zůstat neplněna a v případě žádoucího vyústění původního závazkového vztahu by plněna vůbec být neměla. Převedení takovéto směnky ještě před splatností, zakládá reálné riziko toho, že směnka bude předložena k placení nehledě kauzálního závazku.

Důležité je, že porušením tohoto ujednání vzniká směnečnému dlužníku právo na náhradu škody, případně na další smluvně ujednané prvky, jako například smluvní pokutu. Zákaz převodu směnky, dokud není kauzální pohledávka v prodlení, platí, i když tak není výslovně ujednáno. Vyplývá to z charakteru smlouvy o zajištění směnkou, a porušení takového zákazu nese všechny výše uvedené důsledky. „*Převod zajišťovací směnky před splatností zajištěného závazku bez současného převodu zajištěné pohledávky je porušením smluvního ujednání o zajišťovacím charakteru směnky. To platí, i když ani ve smlouvě ani na samotné směnce není vyjádřeno, že směnku nelze před splatností zajištěného závazku převést.*“³²

Je na místě také zmínit, že problém s odtržením zajišťovací směnky od kauzálního závazku, lze vyřešit rekta doložkou ve směnce samotné. I ta má však svá slabá místa. Především ne vždy je možné rekta doložku použít (směnka cizí na vlastní řad). Také ne všichni věřitelé na rekta doložku přistoupí, jelikož jim to komplikuje převod směnky.

Posledním zde zmíněným ustanovením, je ustanovení o vrácení zajišťovací směnky jejímu dlužníku v případě, že dojde k zániku smlouvy kauzální. Zánik kauzální smlouvy může nastat jejím splněním, ale i všemi jinými způsoby. Je nutno si uvědomit, že směnka i bez

³¹ EPRAVO.CZ. 60445. ZAJIŠŤOVACÍ SMĚNKA. epravo.cz [online] ©1999-2013 [vid. 2013-04-23] Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/zajistovaci-smenka-60445.html>

³² KOVAŘÍK, Zdeněk. Přehled judikatury směnečná judikatura. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer 2010. ISBN: 978-80-7357-530-4. 58 s.

existence svého kauzálního závazku představuje stále zcela samostatný a abstraktní závazek. Pokud by byla převedena na jiného směnečného věřitele v dobré víře, zánik kauzálního závazku by z hlediska uplatitelnosti takové směnky takřka nic neznamenal. Podobně jako tomu je u zákazu převádění zajišťovací směnky do doby prodlení kauzální pohledávky, je tomu i se skutečností, že zajišťovací směnka má být vydána jejímu směnečnému dlužníku v případě zániku kauzálního závazku. Tento fakt vyplývá z charakteru zajišťovací směnky, a proto platí, i když smlouva žádného podobného ujednání nenese. Jiná dohoda účastníků samozřejmě může tuto skutečnost změnit. Směnka může zůstat v oběhu a plnit jinou roli než byla její původní, ale vždy jen na základě smluvního ujednání.

Na závěr, pokud smlouva o zajištění směnkou bude součástí jiné smlouvy (typicky kauzální), nijak to neubírá na jejím významu a samostatnosti.³³

Pokusím se tedy shrnout poznatky této kapitoly, a sestavit z nich jednotlivá doporučení. Kvalita smlouvy o zajištění směnkou je především v zájmu směnečných dlužníků, protože ti se jejího obsahu budou dovolávat, pokud na excesivní využití zajišťovací směnky dojde.

- smlouva by měla být uzavřena písemně (vhodná je i doložka, která určuje písemnou formu změn této smlouvy)
- přesná identifikace závazku, který má směnka zajišťovat (návaznost na hodnotovou doložku na směnce samotné, aby byl tento vztah naprosto zřejmý)
- výslovný zákaz převodu zajišťovací směnky včetně smluvní pokuty za porušení tohoto ujednání (jestli se bude zákaz vztahovat pouze na dobu do prodlení dlužníka, nebo na celou dobu existence zajišťovací směnky, je jen na účastnících)
- ustanovení o navrácení zajišťovací směnky (příp. smluvní pokuta za porušení této dohody)
- v případě více směnečných dlužníků je potřeba, aby jejich vztahy ke směnečnému věřiteli byly součástí jedné smlouvy (příp. aby každý z nich měl s věřitelem uzavřenou smlouvu, která respektuje výše uvedené body).

³³ KOVÁŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

8. Uplatnění zajišťovací směnky

Většina obecných závazků je donosného typu, to znamená, že dlužník je povinen plnit u věřitele. To však z povahy směnky, jako převoditelného cenného papíru, není možné. Identita aktuálního směnečného věřitele obvykle dlužníku není známa a známa být nemusí. Proto směnečné právo funguje právě na opačném principu (dala by se též charakterizovat, jako pohledávka odnosná), tj. že aktuální věřitel se dostaví do platebního místa a tam prezentuje směnku k placení. Existuje však i jiná varianta uplatnění zajišťovací směnky, a tou je jednosměrný právní úkon započtení.³⁴

Řádná prezentace k placení má svá pravidla daná ZSŠ a funguje jako zachovávací úkon k postižním právům. K řádné prezentaci potřebuje věřitel vlastnit originál směnky. Ten slouží jako věřitelova legitimace, neboť mu musí svědčit nepřetržitý sled indosamentů (jsou i jiné možnosti, smlouva u rekta směnek, případně jiný dokument prokazující věřitelovu oprávněnou totožnost např. pokud byla směnka zděděna). Bez originálu směnky nebude směnečný dlužník nucen platit, a kdyby tak učinil, vystavuje se reálnému riziku, že mu směnka bude znovu prezentována později a on bude muset platit dvakrát. Směnka může být také splatná u umístěnce (domicila). Domicil nemusí a také nebývá nijak zainteresován na směnečném závazku. Není směnečným dlužníkem i přes to, že u něj je směnka splatná. V praxi to bývá většinou směnečnickova banka, která na jeho pokyn je pověřena vyplatit směnečný peníz oprávněnému směnečnému věřiteli a originál směnky od něj převzít. Vztah směnečného dlužníka a jeho domicila není směnečný, ovšem bez smluvního základu si jej lze jen stěží představit. V případě, že je směnka (včetně zajišťovací) někde domicilována, prezentace pro placení bude probíhat právě v tomto místě a právě u této osoby. Také protestace, pokud je směnka domicilována, bude probíhat u umístěnce.

Dalo by se tedy stručně říci, že řádná prezentace směnky, musí být provedena:³⁵

- oprávněnou osobou s originálem směnky
- oprávněné osobě v místě platebním (ať u dlužníka nebo domicila)
- v prezentační lhůtě (a to pouze v rámci pracovního dne mezi 9 až 18 hodinou)

³⁴ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

³⁵ KOTÁSEK, Josef. Směnečné právo, komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. 1.vyd. Praha: Prospektrum 2006. ISBN: 80-7175-136-7

8.1. Prezentace a protestace

Zajišťovací směnka, v tomto ohledu, není nijak výjimečná. Platí pro ni vše, co platí pro klasickou směnku. Tedy je nutno ji předložit (ve lhůtě splatnosti), a pokud výstavce nevybavil směnku doložkou „bez protestu“ je při neplacení nutno ji nechat protestovat (v zájmu zachování postižných práv proti nepřímým dlužníkům). I notifikační povinnost zde platí, jako u každé jiné směnky. Vše co ZSŠ ukládá a umožňuje, platí v nezměněné podobě i u směnky zajišťovací.

Právě tento fakt může způsobovat nemalé komplikace. Připusťme možnost, že se směnka stane splatnou ještě před koncem zajištěného závazku. V takové situaci by musel směnečný věřitel směnku prezentovat s tím vědomím, že mu jeho směnečný dlužník téměř s jistotou nezaplatí, neboť k tomu, z hlediska kauzálního zajištěného závazku, ještě nevznikl důvod. Směnečný věřitel by i tak byl nucen na své náklady nechat zřídit protest pro neplacení (v zájmu zachování regresních práv), a to i s možností, že v případě žádoucího průběhu kauzálního vztahu ponese tyto náklady on sám.

Také v situacích kdy kauzální dlužník neplatí zajištěnou pohledávku, lze jen stěží očekávat, že na prezentovanou směnku platit bude. Ani tento fakt ovšem neznamená, že by směnku nebylo nutné prezentovat. V praxi také nebude nouze o případy, kdy kauzální a směnečný dlužník budou dvě různé osoby. Směnečný dlužník se tak většinou až prezentací směnky dozvídá o tom, že zajištěná pohledávka je v prodlení a že je povinen uspokojit svého směnečného věřitele.

Pokud bude zajišťovací směnka vystavená na viděnou (nebo na určitý čas po viděné) je možné ji prezentovat teoreticky kdykoliv. Prakticky ovšem až poté, kdy nebyla uspokojena zajištěná pohledávka, neboť by se, logicky, setkala s neochotou platit. Směnky splatné na viděnou (případně na určitý čas po viděné) mají omezení v podpůrně dané délce prezentační lhůty, a to na jeden rok od data vystavení. V praxi to může znamenat problém u dlouhodobých závazků, protože věřitel by musel opět směnku prezentovat a protestovat, v rámci uchování si práv proti nepřímým dlužníkům, ještě před splatností zajištěné kauzální pohledávky. Pokud bude zajištěný závazek dostatečně dlouhý, může také před jeho koncem dojít k promlčení práv proti nepřímým dlužníkům. Jednorocní lhůta je však určená podpůrně a výstavce ji může prodloužit nebo zkrátit (též indosanti ji mohou zkrátit dle §34 ZSŠ). Pokud

by však zajišťovací směnka již byla vydána, jediným nabízeným řešením je prolongace zajišťovací směnky.³⁶

Ačkoliv ZSŠ termín prolongace nezná, její využití možné je. Přímá prolongace spočívá ve změně doby splatnosti směnky. Je nutno mít na paměti, že se jedná o změnu textu směnky s následky § 69 ZSŠ (tedy každý směnečný dlužník je zavázán pouze v rozsahu směnečného závazku, který existoval v době jeho podpisu). Takže aby takto prolongovaná směnka zavazovala dosavadní směnečné dlužníky, je nutné, aby se pod prolongační doložku všichni podepsali. Nabízí se také prolongace nepřímá. Ta spočívá ve vydání směnky nové, která kromě prodloužené doby splatnosti bude identická se zajišťovací směnkou, jenž bude zároveň stáhnuta z oběhu (ideálně zničena). Avšak je zřejmé, že bude třeba podpisů všech dlužníků, podobně jako u prolongace přímé.³⁷

Z dosavadních informací lze vidět, že použití vistasměnky je daleko flexibilnější, než použití směnek s fixně danou splatností (splatností danou lhůtou nebo dnem), i když jistě ne bezproblémové. Předložit směnku splatnou na viděnou lze, v dané prezentační lhůtě, kdykoliv. Proto pružně reaguje nejen na prodlení dlužníka, ale řeší i situaci, kdyby nastala předčasná splatnost zajištěné pohledávky. U směnky s fixní dobou splatnosti by věřitel musel vyčkat do doby, než by prezentace byla možná. Tento fakt by kauzálnímu věřiteli nezabraňoval vymáhat pohledávku kauzální, ale zajišťovací instrument by byl v této době nepoužitelný. O to více je celá situace zřetelná, pokud by směnečný dlužník nebyl totožný s dlužníkem kauzálním. Plnění od tohoto směnečného dlužníka by až do splatnosti směnky bylo zablokováno.

8.2. Započtení

Započtení směnečné pohledávky není klasický výkon směnečného práva. Směnka není předložena směnečnému dlužníku k placení, a proto tento úkon nemůže mít důsledek zachování postižných práv.³⁸

Započtení je mimosoudní alternativou řešení prodlení jak zajištěné pohledávky, tak zajišťovací směnky. Nutnou podmínkou je stav, ve kterém je směnečný věřitel dlužníkem alespoň jednoho z relevantních účastníků závazkového vztahu (kauzálního nebo směnečného). Je-li kauzální věřitel zároveň dlužníkem svého kauzálního dlužníka, nic nebrání

³⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

³⁷ KOTÁSEK, Josef. Směnečné právo, komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. 1.vyd. Praha: Prospektrum 2006. ISBN: 80-7175-136-7

³⁸ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

tomu, aby byl kauzální závazek započten (podmínky pro proveditelnost započtení jsou obsaženy v § 580, 581 ObčZ a § 358 ObchZ). Druhá varianta se nabízí v případě, kdy je směnečným dlužníkem jiná osoba než dlužník z kauzálního vztahu a ten vlastní vůči kauzálnímu věřiteli pohledávku.³⁹

8.3. Výkon směnečného práva

8.3.1. Přímé směnečné právo

Účastníků směnečného závazkového vztahu bývá více, a ne všichni sdílí stejné postavení. Směnečný závazek má vždy dlužníků přímých. Typicky jde o výstavce směnky vlastní a akceptanta směnky cizí. Nepřímí dlužníci ve směnce figurovat nemusí, ale běžně se směnečných vztahů účastní. Už jen existence směnky cizí zaručuje svého nepřímého dlužníka; je jím výstavce.⁴⁰

Výkon přímého směnečného práva bude směřovat proti přímým směnečným dlužníkům, a to pouze v době splatnosti směnečného závazku, případně i po uplynutí této doby. Přímý výkon směnečného práva je před splatností směnky nemožný. Také pořadí směnečných dlužníků, u kterých je směnka prezentována k placení, není libovolné. Věřitel musí v první řadě prezentovat směnku k placení u výstavce směnky vlastní nebo příjemce směnky cizí a teprve poté může přistoupit k prezentaci u jejich směnečných rukojmí. Pokud by tak neučinil a směnku prezentoval rovnou u směnečných rukojmí, mohlo by dojít k zániku jeho postižních práv z důvodu absence řádné prezentace směnky k placení.

V souvislosti s výkonem přímého směnečného práva zmiňuji směnečné rukojmí jako dlužníky přímé. Jejich postavení může být dvojí. Rukojmí může být jak dlužníkem přímým, tak dlužníkem nepřímým. Zcela to závisí na postavení osoby, za kterou se směnečný rukojmí zavazuje. V tomto případě uvažujeme avaly zavázané za dlužníky přímé, proto i jejich rukojemský závazek bude závazkem přímým.

Přímý výkon práv ze směnky lze také provést formou soudní žaloby.⁴¹ Já osobně zastávám v této věci stejný názor jako R. Chalupa, který tvrdí: „Přikláním se k závěru, že podání směnečné žaloby má povahu plnohodnotné náhrady předložení směnky k placení,

³⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁴⁰ HUBÁČKOVÁ-SVOBODOVÁ, Věra. Směnka podruhé, aneb, "Slasti a strasti uživatele směnky po deseti letech". 1. vyd. Brno: Econ 2005. ISBN: 80-86433-12-9

⁴¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České Republice. 5. vyd. Praha: C.H.Beck 2006. ISBN: 80-7179-549-6.

neboť směřuje nejen k uplatnění směnky, ale má i účinek zachování postihových práv.⁴² Avšak pokud by směnečný dlužník, kterému nebyla směnka klasicky prezentována k placení, zaplatil směnečnou pohledávku bez nutnosti vymáhání směnečné sumy pomocí soudu, vznikl by reálný důvod, aby soudní výlohy šly na vrub směnečného věřitele.⁴³

8.3.2. Regresní směnečné právo

Naproti přímému výkonu směnečných práv stojí výkon práv postižných. Výkon postižných práv naznačuje nežádoucí vývoj směnečného závazku. Důvodů pro použití regresních práv může nastat několik:

- přímí dlužníci odmítají plnit směnečný závazek
- příjemce směnky cizí neakceptoval směnku
- výstavce směnky vlastní nebo akceptant zastavil své platby
- bylo-li vydáno rozhodnutí o úpadku výstavci směnky vlastní nebo akceptantovi; bylo-li zastaveno insolvenční řízení proti jednomu z uvedených pro nedostatek majetku, případně byla-li by na jejich majetek vedena bezvýsledná exekuce
- bylo-li vydáno rozhodnutí o úpadku výstavci směnky cizí, který zakázal prezentaci směnky k přijetí, případně bylo-li zastaveno insolvenční řízení vedené proti němu pro nedostatek majetku

Výkon regresních práv může být veden pouze proti postižným dlužníkům. Těmi jsou výstavce směnky cizí, indosanti, honoranti a rovněž rukojmí všech zmíněných. Samotný výkon směnečného postihu závisí na skutečnosti, která ho umožňuje. Například, nepřijme-li akceptant směnku, je možné vést proti výstavci směnky cizí směnečný postih pro nepřijetí ještě před splatností (za předpokladu, že jej nevyloučil doložkou „bez postihu“, nebo nezakázal směnku předložit k přijetí). Proti jiným nepřímým dlužníkům bude, zpravidla, možné vést postih až po splatnosti směnky. Důvodem pro postižní práva jsou skutečnosti, že se směnečný věřitel buď nemůže domoci plnění od přímých směnečných dlužníků, nebo nastaly jiné situace, které to do jisté míry naznačují.⁴⁴

8.4. Pravidla uplatnění práv ze zajišťovací směnky

Jak již bylo popsáno, směnka může fungovat ve dvou režimech: směnečném a mimosměnečném. Ze zajišťovací povahy směnky by měl věřitel respektovat mimosměnečný

⁴² CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0. 73 s.

⁴³ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

⁴⁴ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

režim směnky, avšak směnečné právo jej k tomu nenutí. Rozhodnutí jestli tato pravidla respektovat nebo porušit, je pouze věcí směnečného věřitele. Bude záviset na konkrétním směnečném zajišťovacím vztahu, smluv o zajištění závazku směnkou a dalších okolnostech, ale především na konkrétním soudu, jestli bude věřitel s takovým jednáním úspěšný. Účel, pro který je zajišťovací směnka emitována, vymezuje hranice pro řádné uplatnění zajišťovací směnky, jakožto procesní zvýhodnění kauzálního věřitele, nikoliv však zvýhodnění hmotné. Tolik stručná definice řádného použití zajišťovací směnky. Z tohoto také vyplývá, že z hlediska směnky jako zajišťovacího instrumentu by osoba kauzálního a směnečného věřitele měla zůstat totožná. A to nejméně do okamžiku prodlení kauzálního dlužníka. Zákaz odtržení zajišťovací směnky od zajištěného kauzálního závazku, proto není jen pouhým doporučením, ale mělo by to být pravidlo, které vyplývá ze zajišťovací povahy směnky přirozeně. Pokud se směnečný věřitel rozhodne svou směnečnou pohledávku vymáhat soudně, měla by tyto pravidla, tedy směnečný a mimosměnečný režim směnky, být dodržena.

K zamyšlení může vést skutečnost, že směnečná pohledávka je důvodně vymahatelná, i když kauzální závazek byl promlčen. Těchto situací si můžeme povšimnout napříč českou směnečnou judikaturou. České soudy nepovažují promlčení kauzálního závazku za důvodnou námitku proti uplatitelnosti zajišťovací směnky („Promlčení pohledávky, jejíž splnění je zajištěno směnkou, nemá vliv na platební povinnost směnečného dlužníka.“⁴⁵).

R. Chalupa zastává názor, že tímto jednáním soudy poškozují kauzální dlužníky. Umožňují kauzálním věřitelům, pomocí směnky, dosáhnout toho, co by jim příčinný vztah nedovolil. Tím tento názor také popírá, že soudy hledí na řádný výkon práv ze zajišťovací směnky, jakožto respektování účelu emise zajišťovací směnky.⁴⁶

Sám ovšem podobný názor nesdílím. Pokud byla kauzálnímu věřiteli udělena procesní výhoda v podobě zajišťovací směnky, nevidím důvod, proč by toto zvýhodnění mělo být omezeno vymahatelností kauzálního závazku. Navíc věřitel se v tomto případě nesnaží dosáhnout o nic víc, než na co má ze závazkového vztahu právo (pokud ovšem respektuje původní kauzální vztah). Nejde tedy v tomto případě o materiální zvýhodnění, ale pouze o zvýhodnění procesní, a proto shledávám postup soudů za správný.

⁴⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Přehled judikatury směnečná judikatura. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer 2010. ISBN: 978-80-7357-530-4. 88 s.

⁴⁶ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

9. Námitky ve vztahu k zajišťovací směnce

V relaci k zajišťovacím směnkám, bychom mohli zmínit nejrozumnější škálu směnečných námitek, neboť se k zajišťovacím směnkám vztahuje vše, co lze namítat u každé jiné směnký. Rozsah této práce však nedovoluje zabývat se všemi absolutními a relativními námitkami, které z hlediska směnečného práva přichází v úvahu. Navíc i to, samo o sobě, by byl úkol nadlidský. I kauzálních námitek je totiž v praxi tolik, že si můžeme dovolit rozebrat jen naprosto typické z nich. V reálném životě bude muset směnečný dlužník namítat právě ty skutečnosti a vztahy, které se ho osobně týkají. A právě o tom kauzální námitky jsou. Vycházejí ze vztahů a ujednání konkrétních účastníků, tedy jsou jimi vztahy a ujednání mimosměnečná, které jsou typické pro zajišťovací vztah smenkou.

Kauzální námitky jsou námitkami relativními, neboť vycházejí pouze z určitých vztahů (relací). Běžně nebude problém vznášet tyto námitky v momentě, kdy kauzální a směnečný dlužník budou jedna a tatáž osoba. Tedy v případech směnký neindosované, což zahrnuje i obecného sukcesora směnečného věřitele. Pokud však dojde k indosaci směnký (§ 17 ZSŠ), přípustitelnost těchto námitek se změní. Bylo již naznačeno, že tento problém se týká pouze ordre směnek. V případě rekta směnký se i po převedení směnký tato práva zachovávají, tedy směnečný dlužník může namítat vše, co by mohl namítat vůči původnímu směnečnému věřiteli (neboť převod má formu cese). Také pokud bude směnka indosována až po protestu pro neplacení, nebo uplynula-li protestační lhůta, má převod směnký formu obyčejného postoupení práv (doložka „bez protestu“ na tento fakt nemá vliv, dle § 20 ZSŠ). Ovšem rozhodující bude, kdo směnku takto indosoval, neboť relativní námitky, které bude možné namítat, budou se vztahovat právě k této osobě. V ideálním případě to bude původní kauzální věřitel. V takovém případě se bude ordre směnka, z hlediska kauzálních námitek, chovat stejně jako rekta směnka. Avšak tento fakt nemá vliv na způsob převodu takové směnký. Převedení ordre směnký bude stále možné pouze a jen indosamentem.

Pokud budou dlužníci chtít použít kauzální obrany, nepochybně budou muset vznést kauzální námitky u soudu. Ale nejen u soudu se kauzální námitky mohou hodit. Logicky již v momentě prezentace směnký k placení, bude směnečný dlužník namítat, že je užití směnký z nejrozumnějšího důvodu neoprávněné. Také každý rozumný směnečný věřitel zajisté dokáže posoudit, nakolik jsou tyto námitky relevantní. Pokud je oprávněnými shledá, zajisté nebude pokračovat podáním žaloby.⁴⁷

⁴⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

9.1. Druhy směnečných námitek

9.1.1. Absolutní

Tyto námitky se zakládají na směnečném závazku jako takovém. Obrana využívající absolutních námitek bude odkazovat na nějakou vadu, kterou směnka vykazuje. Typicky půjde o námitku neplatnosti směnky. Například pokud by směnka byla vystavena na neplatnou měnu, slib by měl formu podmínky nebo by směnka neobsahovala jednu z podstatných náležitostí atd. Všechny tyto vady způsobují absolutní neplatnost směnky.⁴⁸

9.1.2. Relativní

Tyto námitky budou, částečně nebo zcela, stavět na mimosměnečném vztahu směnečného dlužníka a věřitele. Tyto námitky neodkazují na úplnou neplatnost směnečného závazku, nýbrž na mimosměnečnou skutečnost, pro kterou je postup daného směnečného věřitele neoprávněný. Například se může jednat o námitku neoprávněného zásahu do textu směnky, nebo neplatnost některého z podpisů atd.⁴⁹

9.1.3. Kauzální

Jsou druhem relativních námitek. Budou se zakládat na kauze, tedy důvodu, který účastníky vedl k použití směnky.

9.2. Kauzální relativní námitky

9.2.1. Námitka zániku kauzy zajišťovací směnky

Za takto obecně vymezenou námitku si lze dosadit nejrůznější skutečnosti z praxe. Tedy v popisu této námitky půjde o zobecnění charakteru, které tyto námitky zpravidla mají. Důvodem takovéto námitky určitě nemůže být obecné tvrzení typu „kauzální důvod zajišťovací směnky zanikl“. V soudním řízení by bylo nutné, co nejpřesněji vylíčit proč k zániku kauzy došlo, aby se mohlo jednat o relevantní námitku. Například, pokud došlo k zániku kauzálního závazku splněním, je nutné přesně charakterizovat kauzální závazek, zajišťovací směnku a ujednání účastníků, které určovalo této konkrétní zajišťovací směnce její

⁴⁸ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

⁴⁹ EPRAVO.CZ. 3899. NÁMITKY JAKO OBRANA PROTI SMĚNEČNÉMU A ŠEKOVÉMU PLATEBNÍMU ROZKAZU. epravo.cz [online] ©1999-2013 [vid. 2013-05-04] Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/?pg=15&typ=clanky&s1=3&s2=0&s3=0&s4=0&s5=0&s6=3&m=1&recid_cl=3899

funkci. Také je třeba přesně charakterizovat skutečnost, která vedla k tomuto stavu, aby mohl směnečný dlužník namítat neoprávněné užití směnky. Skutečnost je třeba popsat co nejpřesněji i s tím, že další skutková tvrzení lze doplnit i později. Také je možné, aby namítající připojil k námitkám své právní posouzení věci, avšak pro rozhodnutí soudu to směrodatné není. Z toho důvodu může své názory měnit i během řízení.

Došlo-li k zániku konkrétní zajištěné pohledávky splněním a směnečný věřitel se přesto snaží práva ze směnky vykonat, porušuje tak smlouvu o zajištění závazku směnkou. Směnečnému dlužníku v takové situaci nepochybně náleží kauzální obrana. Může dojít i k situaci, kdy zajištěná pohledávka byla plněna jen částečně. V případě, že by směnečný věřitel uplatňoval práva na směnečnou sumu přesahující zbylý dluh, tato námitka by byla důvodná. Směnečná suma totiž představuje limit, který směnečný věřitel může a nemusí vymáhat. V situacích kdy směnečný závazek pouze zajišťuje závazek obecný, bude na místě domáhat se jen té částky, která představuje dlužnou částku z kauzálního závazku, tedy na kterou má směnečný věřitel nárok. Toto tvrzení se váže pouze na konkrétní obecný závazek a jeho zajišťovací směnku. Tedy i v případě, že směnečná suma převyšuje dlužnou částku z obecného zajištěného závazku a věřitel vlastní další pohledávky ke stejnému dlužníku, tento fakt nehraje roli. Smlouva o zajištění směnkou by musela být napsaná tak, že zajištění bylo sjednáno na více obecných závazků pomocí této konkrétní zajišťovací směnky. V takovém případě by musel směnečný dlužník dokázat splnění všech kauzálních závazků.

Nutno také dodat, že závazek obecný a závazek ze zajišťovací směnky mají k sobě postavení dané zajišťovacím charakterem těchto závazků. Placení kauzálního závazku nijak neovlivňuje závazek směnečný. Ovšem placení zajišťovací směnky má efekt vyvěrající z charakteru zajišťovacího instrumentu, tedy náhradní uspokojení věřitele v případě prodlení dlužníka. Placení směnky tedy umožňuje i závazek kauzální. Neznamená to ovšem, že plněním závazku obecného by musel směnečný dlužník zároveň také plnit závazek kauzální, ale toto plnění zakládá jeho kauzální obranu. Pokud by však kauzální dlužník platil svému směnečnému věřiteli, ale nevyinkasoval při tom originál směnky (případně nebyla na zajišťovací směnce vyznačena doložka o částečném plnění), musel by dokazovat, ke kterému závazku plnění směřovalo. V tomto případě by placením byl, s největší pravděpodobností, umořen dluh obecný, neboť dokázat plnění zajišťovací směnky by bylo velmi obtížné.⁵⁰

⁵⁰ KOVÁŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

9.2.2. Námitka zániku smlouvy o zajištění směnkou dohodou

Zajišťovací směnečný vztah vzniká na základě smlouvy o zajištění směnkou a až do konce své existence na základě této smlouvy funguje. Účastníci závazkového vztahu mají naprostou svobodu tento vztah jak měnit, tak i ukončit. Pokud tedy vznikne oboustranný zájem ukončit tento vztah, nic účastníkům nebrání smlouvu o zajištění směnkou zrušit. To však na směnku, jako abstraktní závazek, nemá žádný vliv. Dokud tato směnečná listina existuje, podpisy na ní stále zavazují jejich vlastníky. Směnka samotná zrušit dohodou nelze. Je v zájmu směnečného dlužníka, aby si zajistil, spolu se zrušením smlouvy o zajištění směnkou, vydání originálu směnky. Zrušení této dohody také nijak neovlivňuje původně zajištěný závazek.

Dohodou může, nepochybně, skončit i samotný kauzální závazek. Opět tato skutečnost nemá na platnost směnečného závazku žádný vliv. V praxi často dochází ke kombinaci zrušení kauzálního závazku spolu se zrušením smlouvy o zajištění směnkou. Není to jistě nikterak na škodu. Avšak samotný fakt, že kauzální závazek byl zrušen dohodou účastníků, by postačoval, jako důvodná obrana proti neoprávněnému použití zajišťovací směnky.⁵¹

9.2.3. Námitka zániku kauzálního závazku odstoupením od smlouvy

Pokud jeden z účastníků kauzálního vztahu využije možnost odstoupení od smlouvy, za předpokladu nastanuvších podmínek (zákonných či smluvních), nastává též zánik zajišťovacího závazku. Podstatné, z tohoto hlediska, je skutečné projevení vůle jedním z účastníků. Pokud sice nastaly podmínky pro odstoupení od smlouvy (např. porušením smluvního ujednání), ale účastník vůli odstoupit od smlouvy neprojevil, smlouva stále trvá.

Výjimku, z obecného pravidla, představují závazkové vztahy založené na smlouvách o úvěr, včetně kontokorentních úvěrů. U těchto kauzálních vztahů, ani v případě odstoupení účastníků od smlouvy, k zániku zajišťovacího závazku nedochází. Zákon v těchto případech zní velmi obecně, ale za předpokladu, že se týká klasických zajišťovacích instrumentů, je nutné dojít k závěru, že přinejmenším stejnou měrou se bude týkat zajišťovacího vztahu abstraktního. Dojde-li k zániku úvěrového závazkového vztahu odstoupením od smlouvy, věřitel je povinen ihned splatit celý dluh a směnka nadále plní svou zajišťovací funkci. Smlouva o zajištění směnkou tedy tímto aktem zůstává nezměněna, avšak z právního hlediska byla její původní kauza nahrazena kauzou novou, přestože dosti podobnou.⁵²

⁵¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁵² KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

9.2.4. Námitka zániku důvodu směnečného závazku odstoupením od smlouvy o zajištění směnkou

Lze si představit i případ, kdy nedojde k odstoupení od kauzální smlouvy, ale naopak dojde k odstoupení od smlouvy o zajištění směnkou. Opět tento fakt nikterak neovlivní abstraktní směnečný závazek, avšak dává směnečnému dlužníku k dispozici relativní námitku pro zánik důvodu směnky.⁵³

9.2.5. Námitka absence prodlení dlužníka z důvodu prodlení věřitele

Tato relativní námitka směřuje ke kauzálnímu důvodu zajišťovací směnky. Pokud je totiž v prodlení kauzální věřitel, dlužník se do prodlení dostat nemůže, tím pádem uplatnění zajišťovací směnky není na místě. Důvody věřitelova prodlení mohou být např. neposkytnutí nutné součinnosti, případ kdy plnit měl i věřitel, který tak neučinil atd.⁵⁴

9.2.6. Námitka zániku smlouvy o zajištění směnkou vlivem času

Smlouva o zajištění závazku směnkou, je smlouvou nepojmenovanou. To nabízí účastníkům poměrně velkou smluvní svobodu. Proto ani omezení smlouvy o zajištění směnkou, z hlediska časové platnosti, nelze vyloučit. Uplynutím stanovené lhůty tak dochází k zániku zajišťovací funkce směnky, nikterak však směnky samotné. Pokud si účastníci nesjednali jinou funkci této směnky, stává se z ní směnka „planá“, tedy směnka bez kauzálního důvodu.⁵⁵ Dle mého názoru, také v tomto případě náleží směnečnému dlužníku relativní námitka pro zánik důvodu směnečného závazku.

9.2.7. Námitka zániku zajištěného závazku vlivem času

Jedná se o podobný případ, jako při zániku zajištěného kauzálního závazku dohodou. Rozdíl je samozřejmě v důvodu, proč kauzální závazek zanikl. To však z hlediska námitek směnečného dlužníka není tak podstatné. Stále tento fakt bude umožňovat relativní kauzální obranu.⁵⁶

9.2.8. Námitka zániku zajištěného závazku započtením

Má-li dlužník vůči svému věřiteli pohledávku, a ty jsou navzájem započitatelné, může jeden z účastníků závazkového vztahu jednostranně započíst onu protipohledávku a obě tak zaniknou. Opět se jedná o podobnou situaci, jako v případě zániku kauzálního důvodu

⁵³ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁵⁴ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

⁵⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁵⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

směnky splněním. Na smlouvu o zajištění směnkou, ani na samotnou směnku, ten úkon vliv nemá. Směnečný závazek trvá dál. Nutno zdůraznit, že zajišťovací směnky navzájem započíst nelze, protože se jedná o různé závazky zajišťující různá práva.

Započíst lze proti kauzální pohledávce a také proti zajišťovací směnce. Rozdíl bude patrný v námitkách. Započtení proti zajišťovací směnce bude umožňovat námitku zániku směnečného závazku započtením. Naproti tomu, započtení proti kauzálnímu závazku umožní námitku zániku kauzálního důvodu směnečné pohledávky započtením.⁵⁷

9.2.9. Námitka předčasného uplatnění zajišťovací směnečné pohledávky

Jedná se o typickou námitku týkající se zajišťovacích smének. Kauzální důvod stále trvá, ale směnečný věřitel se i tak snaží uplatnit zajišťovací směnku. Směnečný věřitel, za těchto okolností, právo uplatnit zajišťovací směnku nemá, protože tím nerespektuje zajišťovací charakter směnky a především smlouvu o zajištění směnkou.⁵⁸ Přitom se předpokládá, že z čistě směnečného hlediska, všechny okolnosti pro uplatnění nastaly. Tedy směnka je splatná, a bylo-li to třeba, byla také prezentována a protestována. Nedostatek těchto úkonů by v první řadě umožňoval námitky proti směnce samotné. Dále by, samozřejmě, bylo možné uplatnit tuto relativní námitku, pramenící z kauzálních vztahů.⁵⁹

9.2.10. Námitka podmíněnosti kauzální pohledávky

Tato relativní námitka staví na podobných principech, jako námitka předčasného uplatnění směnky. Kauzální závazek je podmíněn nějakou skutečností, která ještě nenastala, a z toho důvodu není kauzální závazek splatný. Uplatnění zajišťovací směnky je v tomto případě excesivní a umožňuje tuto kauzální námitku. Podrobné popsání jednotlivých závazků, včetně podmínky (podmínky odkládací nebo rozvazovací), která nenastala (nebo nastala), je pro úspěšné uplatnění u soudu samozřejmostí.⁶⁰

Příkladem odkládací podmínky může být kupní smlouva, která podmiňuje placení kupní ceny dodáním předmětu kupní smlouvy.⁶¹

⁵⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁵⁸ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

⁵⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České Republice. 5. vyd. Praha: C.H.Beck 2006. 626 s. ISBN: 80-7179-549-6.

⁶⁰ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

⁶¹ Economia a.s. Podmínky v právních úkonech. pravniradce.ihned.cz [online] © 1996-2013 [vid. 2013-05-04] Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-20246330-podminky-v-pravnich-ukonech>

9.2.11. Námitka neexistence kauzálního závazku

Tato námitka vzniká v situacích, kdy je sjednáno zajištění směnkou budoucího závazku. Ten však v daném čase ještě nevznikl a je možné, že ani v budoucnu nevznikne. Proto není možné, aby se směnečný věřitel z této zajišťovací směnky uspokojoval. Situace vzniku kauzálního závazku je z tohoto pohledu dosti nejasná, závazek vzniknout může, ale nemusí. Účastníci si sjednali smlouvu o zajištění směnkou, tedy zřejmě mají zájem na tom, aby kauzální závazek vznikl, ale dokud nevznikne, má směnečný dlužník k dispozici tuto relativní námitku. Může se také jednat o vytváření si podmínek pro existenci kauzálního závazku, u kterého není jisté, jestli vznikne.⁶² Je to například v případě sjednané smlouvy o úvěr. Podmínky čerpání úvěru jsou sjednány, je sjednáno i zajištění, avšak samotný úvěr zatím čerpán nebyl. Tento vztah tedy neumožňuje směnečnému dlužníku, aby požadoval vrácení směnky z důvodu neexistence kauzy. Naopak, vše je v naprostém pořádku, protože úvěrový věřitel má ke svému kauzálnímu vztahu k dispozici ještě zajišťovací instrument. Pokud by však nakonec tento rámcový kauzální vztah zanikl, aniž by byl úvěr čerpán, směnečnému dlužníku by právo na vydání zajišťovací směnky vzniklo. Důvodů, proč kauzální závazek nevznikl, samozřejmě, může být mnoho (například pokud jeden z účastníků odstoupí od smlouvy).⁶³

9.2.12. Námitka fiktivního kauzálního závazku

Tyto námitky se v praxi nevyskytují často. Nejedná se o námitky směřující proti směnečnému závazku, ale dovolává se omylu při sjednávání zajištění kauzálního závazku. Lze si to představit na příkladech. Účastníci směnečného vztahu sjednávali zajišťovací směnku s tím, že u určité kauzy vznikla škoda, ukázalo se však, že ke škodě nedošlo. Obdobný případ, kdy ke škodě došlo, avšak viníkem je někdo jiný, než koho účastníci směnečného vztahu předpokládali. Případně měli účastníci za to, že existuje jednomu nárok na náhradu škody, i když ten, sám o sobě, smluvený nebyl. Posledním příkladem může být situace, kdy si účastníci směnečného vztahu sjednali zajištění kauzálního závazku, který však neexistuje, přestože se tito účastníci domnívali o opaku. Praktické použití takové relativní námitky vyžaduje co nejpřesnější vylíčení, o jakou zdánlivou kauzu se mělo jednat.⁶⁴

⁶² CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

⁶³ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁶⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

9.2.13. Námitka neplatnosti kauzálního závazku

Předchozí námitky se vztahovali k omylům při sjednávání zajišťovací funkce směnky. Naproti tomu, tyto námitku budou odkazovat na samotnou neplatnost kauzálního závazkového vztahu. Typickým příkladem budou neplatné smlouvy a bezvýznamné právní akty. V souvislosti s oněmi právními akty je nutné rozlišit, zda půjde o námitky absolutní nebo relativní. Nejedná se v tomto případě o námitky směnečné, nýbrž o námitky směřující proti platnosti kauzálního vztahu. Relativní námitky musí daný účastník vznést v soudním řízení, aby k nim bylo přihlédnuto. Tyto námitky mohou být uplatněny v řízení o daném kauzálním vztahu, ale také vzniká tato možnost v samotném řízení, ve kterém jsou vymáhána práva ze zajišťovací směnky. Z hlediska uplatitelnosti těchto námitek je důležité, jestli kauzální a směnečný věřitel je jedna a tatáž osoba (případně lze-li proti jiné osobě relativní námitky uplatňovat – např. při cesi směnky). Pokud se jedná o osobu stojící mimo tento vztah, budou připuštěny pouze absolutní kauzální námitky.⁶⁵

9.2.14. Námitka neplatnosti smlouvy o zajištění směnkou

Smlouva o zajištění směnkou může být stejně tak neplatná, jako smlouva kauzální. I rozlišení námitek na absolutní a relativní je zde obdobné. V tomto případě se námitkou zpochybňuje samotný důvod, který uděloval směnce její zajišťovací funkci. Ani v případě, že by smlouva o zajištění směnkou byla neplatná, by tento fakt neovlivňoval existenci ani kauzálního závazku, ani zajišťovací směnky. Nebylo by však dohody, která směnce zajišťovací charakter udílela, takže by se, v pravém slova smyslu, ani o zajišťovací směnkou nejednalo. Smlouva o zajištění směnkou může být neplatná, kromě obecných důvodů neplatnosti, už jen pro zákonný zákaz zajištění některých vztahů. Například je zakázáno zajišťovat výhry a pohledávky plynoucí z her a sázek (§ 845 ObčZ). Dalším, v praxi se vyskytujícím příkladem jsou pokusy o zajištění vztahů mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem (Na tento fakt reaguje i soudní směnečná judikatura, která tímto jednáním shledává pokus o obcházení zákona.⁶⁶).⁶⁷

Novinkou vztahující se k této námitce je novela zákona o spotřebitelských úvěrech. Ta nabyla platnosti 25. února 2013 a zakazuje zajištění směnkou právě u spotřebitelských úvěrů. Zákonodárci tak reagují na skutečnost, že běžný spotřebitel nemá potřebné znalosti, které by

⁶⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁶⁶ ProfiPravo.cz s.r.o. K zajištění povinností z pracovněprávního vztahu dle sZP směnkou. profipravo.cz [online] © 2005-2012 [vid. 2013-04-27] Dostupné z: http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=47&id_article=252515&csum=45380d17

⁶⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

umožňovaly bezpečné použití zajišťovacích směnek. Porušením tohoto zákazu vzniká dlužníku nárok na náhradu vzniklé škody (věřitel a zprostředkovatel ručí solidárně).⁶⁸

9.2.15. Námitka neplatnosti smlouvy o zajištění směnkou z důvodu promlčení kauzálního závazku

V soudním řízení o vymáhání směnečných pohledávek, také občas dochází k vznesení námitky pro neplatnost důvodu zajištění směnkou z důvodu, že došlo k promlčení kauzálního závazku, nebo že kauzální závazek byl promlčený již v době, kdy k zajištění došlo. Jedná se však o námitku irelevantní, protože promlčení kauzálního závazku neovlivňuje nároky plynoucí ze zajišťovacích směnečných pohledávek (tento fakt byl již rozveden v kapitole 9.

Pravidla uplatnění práv ze zajišťovací směnky).

9.2.16. Námitka osamostatnění zajišťovací směnky

Osamostatnění zajišťovací směnky je jedním z největších hrozeb pro směnečné dlužníky, protože umožňuje excesivní využití zajišťovací směnky. Může k němu dojít:

- indosací směnky
- postoupením kauzální pohledávky
- indosací směnky na jednu osobu a postoupením kauzální pohledávky na osobu jinou

K uplatnění takové námitky by dlužník musel identifikovat kauzální závazek, konkrétní směnku, zajišťovací vazbu mezi uvedenými vztahy a okolnosti, které vedly k odtržení těchto dvou závazků.⁶⁹

9.2.17. Shrnutí kauzálních námitek v případě indosované zajišťovací směnky

Jak již bylo zmíněno, indosace v některých případech zabraňuje směnečným dlužníkům použití kauzálních námitek. Jde v podstatě o ochranu dobré vůle nabyvatele směnky. Směnka je abstraktním závazkem a jako takovým vždy převoditelným. Je určitě podstatné, aby při plnění její zajišťovací funkce směnky, to ze směnečné listiny samotné vyplývalo (vedlejší hodnotová doložka). Již tato doložka může, nabyvatele varovat o možné zajišťovací funkci

⁶⁸ 13. EPRAVO.CZ. 89937. NOVELA ZÁKONA O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚRU. epravo.cz [online] ©1999-2013 [vid. 2013-05-05] Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/novela-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-89937.html>

⁶⁹ CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. ISBN: 978-80-7201-756-0.

směnky, kterou se chystá nabýt. Je také určitě na místě, aby případný nabyvatel projevil zájem o zjištění původu a aktuálních poměrů směnky. Nelze však na nabyvateli dost dobře požadovat, aby zkoumal původ směnky víc, nežli je v běžné obchodní praxi obvyklé. I pro velmi obezřetného nabyvatele, který by se chtěl vyhnout případným problémům, by mohlo být přinejmenším obtížné veškerou historii směnky zjistit. Navíc i směnku vybavenou vedlejší hodnotovou doložkou je přeci možné prodat. Pokud se kauzální věřitel dostane do prodlení, je přeci pouze na uvážení směnečného věřitele, jestli si směnku ponechá k uplatnění nebo ji prodá. Vedlejší hodnotová doložka také může být pouhým pozůstatkem funkce, kterou směnka v minulosti plnila. Kdyby každému potencionálnímu směnečnému věřiteli hrozilo uplatnění kauzálních námitek, byla by jistě taková směnka neprodejná. Tato ochrana dobré víry však nechrání indosatáře neomezeně. Pokud by nabyt směnky úmyslně ke škodě směnečného dlužníka, ochrana před použitím kauzálních námitek by nepřicházela v úvahu. Avšak tuto zlou víru by bylo nutno dokázat, již v momentě kdy indosatář zajišťovací směnku nabýval. Pokud by již směnku vlastnil a teprve potom se dozvěděl o jejím původním záměru, nehrálo by to roli. Jak již bylo zmíněno, také samotná vedlejší hodnotová doložka pro prokázání zlé víry nestačí, a protože je důkazní břemeno právě na směnečných dlužnících, jednání nabyvatele ke škodě dlužníků je téměř nemožné dokázat.

Nabízí se i situace, kdy je zajišťovací směnka sice indosována, ale spolu s ní je převedena i kauzální pohledávka na nového věřitele. V tomto případě bude možnost kauzální námitky uplatnit. Nikoliv však na základě vztahů mezi směnečným dlužníkem a původním kauzálním věřitelem, ale na zcela aktuálních relativních vztazích mezi směnečným dlužníkem a směnečným věřitelem.⁷⁰

Z uvedeného výše nepochybně vyplývá, že i tak je hodnotová doložka základ, bez kterého je kauzální obrana velmi obtížná. Je proto v zájmech směnečných dlužníků, aby tato doložka identifikovala směnku co nejlépe jako zajišťovací instrument ke konkrétnímu kauzálnímu závazku. Hodnotová doložka, jakkoliv kvalitní, ale nemůže chránit směnečné dlužníky absolutně. Převod indosací má své účinky z hlediska abstraktnosti směnečného závazku a jako takový představuje hrozbu, kterou do jisté míry u ordre směnek eliminovat prostě nelze. Nutno tak dojít k závěru, že pokud neexistuje opodstatněný důvod, proč by zajišťovací směnka měla být ve formě „na řad“, je vždy pro směnečné dlužníky bezpečnější, aby zajišťovací směnka zněla „na jméno“.

⁷⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

10. Zajišťovací blankosměnky

Zákon směnečný a šekový se zmiňuje o blankosměnce v § 10 ZSŠ, i když jen stručně. Dle mého názoru se jedná o nejflexibilnější variantu směnky, v souvislosti s použitím směnky jako zajišťovacího instrumentu. Vysoká flexibilita je ovšem vyvážena velkým rizikem dlužníků, protože ke všem rizikům plynoucím ze zajišťovací směnky se přidává riziko toho, že blankosměnka bude nesprávně vyplněna. Avšak i s tímto rizikem se dá pracovat, a to především kvalitně sepsanou smlouvou o vyplnění blankosměnky. Ta bude rozebrána v kapitole 11.1. Smlouva o vyplnění blankosměnky.

Předně je nutno vysvětlit, co vlastně blankosměnka je. ZSŠ jasně stanovuje náležitosti, které listina musí obsahovat, aby se vůbec o směnku vlastní či cizí mohlo jednat (§ 2 a § 76 ZSŠ). Lze z toho také vyvodit, že blankosměnka není směnkou, ale nýbrž jejím zárodkem. Neboť blankosměnka je listina, která již obsahuje některé podstatné náležitosti, nikoliv však všechny a je dlužníky vydána věřiteli proto, aby ji na základě dohody o vyplnění blankosměnky mohl, bez další spolupráce těchto osob, na směnku dokonalou přeměnit. Nebýt § 10 ZSŠ nebyla by existence blankosměnek možná. Platilo by totiž, že osoby, které se na listinu podepsaly, jsou vázány pouze v rozsahu existujícím v okamžiku podpisu a doplněná listina na směnku dokonalou je nijak nezavazuje (§ 69 ZSŠ). Právě ono ustanovení § 10 ZSŠ způsobuje, že pokud bude listina doplněna na směnku dokonalou, budou tyto osoby, podepsané na listině, zavázány stejným způsobem, jako by se na směnku podepsali až v její úplné podobě⁷¹. Uvedené ustanovení, samozřejmě, nezaručuje, že se podepsaná listina směnkou stane a v takovémto případě by se osoby na listině podepsané nikdy směnečnými dlužníky nestaly. Praxe si vynutila vznik těchto „směnek“ zejména pro zajišťovací účely. V okamžiku, kdy se účastníci dohodli na zajištění směnkou, jim většinou nejsou známy všechny okolnosti pro vyplnění všech povinných, ale i nepovinných částí směnky. Proto je zde možnost, že jeden účastník vydá druhému listinu, která již obsahuje některé náležitosti směnky a spolu s ní mu udělí neodvolatelné právo, ji určitým dohodnutým způsobem vyplnit. Je také nutné, aby blankosměnka již při podpisu potencionálními dlužníky, jako budoucí

⁷¹ „Dlužníci, kteří se podepsali na blankosměnku před jejím doplněním, stávají se vyplněním směnky směnečnými dlužníky s účinky ex tunc od vydání listiny. Dohoda o vyplnění blankosměnky podle čl. I. § 10 zákona směnečného a šekového nemá stanovenou žádnou formu. Nedostatek takové dohody musí prokázat ten, kdo je na směnce podepsán. Podepíše-li blankosměnku osoba, která prokazatelně uzavřela smlouvu o vyplnění směnky s nabyvatelem směnky také jako zástupce jiného účastníka směnečného vztahu, je nutno nejméně neformální dohodu o vyplnění směnky považovat za prokázanou rovněž mezi tímto podepsaným a prvním majitelem listiny.“ KOVARÍK, Zdeněk. Přehled judikatury směnečná judikatura. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer 2010. ISBN: 978-80-7357-530-4. 44 s.

směnka vypadala. Tedy přinejmenším by měla obsahovat samotný základ každé směnky: slovo „směnka“ vyjádřené v textu směnečného prohlášení a podpis minimálně jednoho přímého dlužníka (v tomto případě je myšlen podpis výstavce směnky vlastní nebo akceptanta směnky cizí, protože nebýt podepsaného výstavce či příjemce, podepsaný aval by nemohl sehrávat roli přímého dlužníka). Dále už je jen na účastnících, nakolik směnku vyplní již na počátku její existence a na kolik bude uděleno právo blankosměnku doplnit jejímu majiteli. Za blankosměnku proto nelze považovat listinu opatřenou pouze podpisy potencionálních dlužníků, i když si lze představit, že by bylo možné z takové listiny dokonalou směnku vyrobit. V praxi lze využít předtištěného směnečného formuláře, který po podpisu minimálně jedním přímým potencionálním dlužníkem, může být předán jako blankosměnka.

Další podmínkou platné blankosměnky je vědomí všech osob na listinu podepsaných, že se jedná o blankosměnku. Jejich jednání tedy nelze označit za dílo náhody, či omylu. U většiny blankosměnek je z nich patrné již na první pohled, že se nejedná o směnku dokonalou. Představme si však směnku, u které chybí datum splatnosti. Taková směnka bude, dle ZSŠ, považována za směnku splatnou na viděnou, a ne za blankosměnku.

Posledním ze zmíněných podmínek je nutnost udělení práva blankosměnku vyplnit. Jedná se o obecně závazkové právo naprosto k blankosměnce akcesorické. To znamená, že není možné například toto právo převádět bez současného převedení blankosměnky. I existence tohoto práva je naprosto závislá na existenci blankosměnky. Pokud by blankosměnka zanikla, nebylo by možné toto právo použít k jiné blankosměnce, a to ani za předpokladu, že by mělo být identické ve svém obsahu. V takovém případě by bylo nutné, udělit vyplňovací právo zcela nové, neboť zánikem původní blankosměnky zaniklo i vyplňovací právo k ní udělené.

Pokud má být blankosměnka převedena, je bezpodmínečně nutné převést i vyplňovací právo k ní udělené. Pokud by na nového majitele listiny, která fakticky zatím žádný směnečný závazek nepředstavuje, nebylo převedeno i právo blankosměnku vyplnit, tato listina by se nikdy směnkou stát nemohla. Pokud však blankosměnka bude přeměněna na směnku dokonalou, všechny převody nabydou směnečných účinků, stejně jako vznikne („ex tunc“) bezpodmínečný směnečný závazek osobám, dříve na směnku podepsaným.

Co se formy blankosměnky týče, pokud nebude výslovně určena již na počátku, má se za to, že jde o blankosměnku „na řad“, jak to také vyplývá z § 11 odst. 1 ZSŠ. Pokud by bylo možné udělit vyplňovací právo i na formu směnky, mohlo by dojít k situaci, kdy směnka bude převáděna indosamenty a až poté bude směnce udělena rekta doložka. Z toho vyplývá, že

udělit takovéto vyplňovací právo není možné. Pokud mají účastníci zájem na tom, aby směnka byla vystavena formou „nikoliv na řad“, musí tak učinit již při emisi blankosměnky.⁷²

„Právo na vyplnění blankosměnky se nepromlčuje“⁷³. Toto akcesorické právo je vázáno čistě na existenci blankosměnky, s níž je spojeno. Tudíž běh času na něj nemá absolutně žádný vliv, ledaže by si jej účastníci výslovně sjednali. Avšak z hlediska obecné povahy tohoto závazku u něj přichází v úvahu zánik pomocí nejrozličnějších běžně používaných jednání. Tedy předně může být spotřebováno vyplněním blankosměnky. V tomto ohledu může například nastat situace, kdy věřitel omylem vyplní nižší směnečnou sumu. Částka nižší, než rámec udělený vyplňovacím právem, je bezesporu platným užitím takového práva, a z toho důvodu již nebude mít směnečný věřitel možnost, tento fakt napravit. Vyplňovací právo může též zaniknout privativní novací, dohodou, případně narovnáním.⁷⁴

11. Smlouva o vyplnění blankosměnky

§ 10 ZSŠ na tuto smlouvu odkazuje, nijak ji však neupravuje. Z toho důvodu se bude jednat o smlouvu inomínatní. V této práci se jedná již o druhou smlouvu nepojmenovanou a tyto dvě smlouvy spolu úzce souvisí. Jedná se o smlouvu o zajištění směnkou a smlouvu o vyplnění blankosměnky. Jejich souvislost však přinejmenším nenaznačuje jejich závislost. Tyto smlouvy jsou na sobě nezávislé, a to i v situaci, kdy budou pojaty do jedné listiny, například i se smlouvou kauzální. Je důležité uvědomit si, jak podstatné obě smlouvy jsou. Bez dohody o zajištění směnkou bychom nemohli blankosměnce přisuzovat zajišťovací funkci. Zároveň je obtížné představit si smysl, který by měla zajišťovací blankosměnka, která by se nikdy dokonalou smenkou stát nemohla. Pokud hovoříme o použití blankosměnky, jako nástroje zajištění, je nutná součinnost obou smluv. Právě ona skutečnost, že jsou tyto smlouvy samostatné, má za následek, že neplatnost či zánik kterékoliv z nich, neznamená automaticky neplatnost té další. Tyto skutečnosti je nutné posuzovat samostatně. Možná je také pluralita smluv o vyplnění blankosměnky. To znamená možnost existence více smluv, jak mezi původními účastníky, tak i mezi účastníky naprosto různými.⁷⁵

⁷² KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České Republice. 5. vyd. Praha: C.H.Beck 2006. ISBN: 80-7179-549-6.

⁷³ KOVAŘÍK, Zdeněk. Přehled judikatury směnečná judikatura. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer 2010. ISBN: 978-80-7357-530-4. 48 s.

⁷⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁷⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

11.1. Právní režim smluv o vyplnění blankosměnky

Podobně jako u smlouvy o zajištění směnkou se bude jednat o obchody relativní. To znamená, že určení režimu těchto smluv (občansko nebo obchodně právní) bude záležet, výhradně, na osobách účastníků těchto vztahů. Pokud oněch účastníků bude více, budou se tyto režimy míchat i v rámci jedné blankosměnky. Typicky může jít o závazkový vztah dvou právnických osob. A do toho vstupuje fyzická osoba avala, který ručí za směnečného dlužníka (může jím být např. společník nebo statutární orgán společnosti).

Na první pohled by se také všechny smlouvy výše zmíněné (smlouva kauzální, o zajištění směnkou, o vyplnění blankosměnky), pro jejich samostatnost, mohly řídit jiným právním režimem. Ovšem je nutné si uvědomit, že již právní režim smlouvy o zajištění směnkou je úzce propojen se smlouvou kauzální. Dále, i přes značnou samostatnost smlouvy o vyplnění blankosměnky, je tato smlouva pořád významně akcesorická ke směnce samotné, a proto nelze její funkci opomenout. Nutně potom docházíme k závěru, že i režim smlouvy o vyplnění blankosměnky bude propojen s režimem smluv výše zmíněných, tedy budou jej sdílet.⁷⁶

11.2. Forma smlouvy o vyplnění blankosměnky

Formální nároky na inominátní smlouvy jsou dosti nízké, tedy vyhoví téměř cokoliv. Podobně, jak u smluv o zajištění směnkou, není vyloučeno, že bude tato smlouva uzavřena slovně, případně konkludentně. Avšak tento postup je, nepochybně, velmi riskantní a nelze jej doporučit, neboť dokazování porušení smlouvy uzavřené ústně či konkludentně, je na hranici nemožného. Také pluralita smluv nemá vliv na jejich formu. To, že jedna nebo více smluv bylo uzavřeno písemně, neomezuje účastníky v možnostech, aby si sjednali smlouvu např. ústně. V praxi bývá časté vydávat, spolu s emisí blankosměnky, prohlášení o udělení vyplňovacích práv. Takto jednostranně udělené vyplňovací právo, by samo o sobě neobstálo, neboť ZSŠ odkazuje na ujednání účastníků. Avšak sama emise tohoto prohlášení odkazuje na dohodu již proběhnuvší, pravděpodobně v ústní podobě. Jen těžko si lze představit někoho, kdo by bez jakékoliv dohody někomu udílel práva na vyplnění blankosměnky. Toto prohlášení slouží vlastníku směnky jako důkaz, že k této dohodě došlo.⁷⁷

⁷⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁷⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České Republice. 5. vyd. Praha: C.H.Beck 2006. ISBN: 80-7179-549-6.

11.3. Obsah smlouvy o vyplnění blankosměnky

Z charakteru této smlouvy vyplývá, že bude obsahovat ujednání týkající se konkrétních směnečných doložek a způsobu, jakým mají být doplněny. Z tohoto ujednání budou i směneční dlužníci vyvozovat, jak bude přibližně vyplněná směnka vypadat, i když o její přesné budoucí podobě, samozřejmě, nemají ponětí. Vlastník směnky také není povinen směnečné dlužníky o těchto skutečnostech informovat. Jakým způsobem byla směnka vyplněna, se směneční dlužníci dozvědí až při setkání s touto dokonalou směnkou, tedy pravděpodobně až při její prezentaci.

Neurčitost, která vymezování pravidel pro doplnění blankosměnky doprovází, bude zajisté smlouvy o doplnění komplikovat. V některých případech bude velmi obtížné, pro účastníky závazkových vztahů, odhadnou všechny skutečnosti směnkou zajištěné. Avšak, ani tento fakt nemůže umožnit, aby rozhodnutí, o některých směnečných doložkách, bylo zcela v rukou vlastníka blankosměnky. Smlouva o vyplnění blankosměnky tak musí vždy určovat pravidla pro vyplnění těchto doložek, které budou závazné pro vlastníka směnky. Například, pokud by dohoda umožňovala vyplnění splatnosti směnky, ujednání, které by vlastníka blankosměnky opravňovalo k vyplnění jakéhokoliv data, by nebylo možné. Tato možnost by musela být vymezena buď nějakou lhůtou, nebo by mohla být jednoduše navázána na splatnost kauzálního závazku (tedy datum následující po splatnosti tohoto závazku). Jiný názor na toto téma odráží směnečná judikatura⁷⁸.

Podobně by mohla být také určená směnečná suma. Buď udaná odhadem (tedy do určité částky), nebo znějící na dlužnou částku (včetně příslušenství, pokut, úroků, tedy čehokoliv na čem se účastníci dohodly). Ponechat však toto rozhodnutí zcela na vlastníku blankosměnky je jednak nebezpečné, ale předně to není možné.

Pokud by existovalo více smluv o vyplnění blankosměnky mezi týmiž účastníky, je v zájmu vlastníka, aby se tyto smlouvy nevyklučovaly. Nezpůsobovalo by to sice neplatnost těchto smluv, ale jelikož by vlastník blankosměnky nemohl vyplnit blankosměnku tak, aby alespoň jednu ze smluv neporušil, nabízela by se směnečným dlužníkům relativní námitka nesprávně vyplněné blankosměnky.

⁷⁸ „Je-li v dohodě o vyplnění blankosměnky smlouveno právo majitele bez dalšího vyplnit datum splatnosti, má majitel blankosměnky právo doplnit do blankosměnky jakékoliv datum splatnosti. Jedná-li se o zajišťovací směnku, nesmí vyplněné datum předcházet datu splatnosti zajišťovaného dluhu.“ KOVARÍK, Zdeněk. Přehled judikatury směnečná judikatura. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer 2010. ISBN: 978-80-7357-530-4. 48 s.

Účastníky smlouvy o vyplnění blankosměnky bude na jedné straně vždy majitel blankosměnky (v úvahu přichází i potencionální majitel) a na straně druhé některý ze směnečných dlužníků. Při emisi směnky jím může být výstavce nebo příjemce. Pokud by byla blankosměnka indosována, stále ve své nevyplněné podobě a do vztahů by vstoupil například aval za některého z dlužníků, pak nastane situace, kdy tento aval s vlastníkem blankosměnky uzavřou novou smlouvu o vyplnění blankosměnky. Existence této smlouvy je naprosto nutná u každého účastníka blankosměnky. Děje se tak většinou při emisi listiny v jedné hromadné smlouvě, avšak nic nebrání tomu, aby si každý účastník tuto smlouvu uzavřel samostatně. Dlužník prokávajíc neexistenci smlouvy o vyplnění blankosměnky, nemůže být z dokonalé směnky zavázán.

I takový dlužník by však z blankosměnky zavázán být mohl. Představme si blankosměnku, které chybí pouze datum splatnosti. Tato blankosměnka by byla nerozeznatelná od směnky dokonalé, protože dle ZŠ platí, že není-li na směnce vyznačen datum splatnosti, jedná se o směnku splatnou na viděnou. A právě v tomto rozsahu by byl dlužník zavázán.

Při převodu blankosměnky dochází i k převodu vyplňovacích práv, a to právě v rozsahu, ve kterém byla udělena jejímu převodci. Zda se bude jednat o převod indosací (případně cesí) nehraje pro práva směnku vyplnit žádnou roli. Rozdílem bude, že indosant se indosací stává nepřímým směnečným dlužníkem, kdežto obecný postupitel nikoliv.⁷⁹

11.4. Námitky proti vyplnění blankosměnek

Jak název napovídá, námitky budou směřovat proti vyplnění blankosměnky. V prvním případě tomu bude, jestliže se vlastník bude snažit uplatnit blankosměnku ve své nehotové podobě. Takové plnění mu můžou dlužníci odepřít a zamítnuta by byla i případná žaloba. Nelze totiž řádně požadovat plnění směnečného závazku z listiny, která ještě není směnkou. Je však pouze na majiteli blankosměnky kdy se k doplnění chybějících částí směnky rozhodne. Právo na vyplnění blankosměnky se nepromlčuje, a proto pokud to má ještě smysl, může vlastník blankosměnku doplnit i po případném marném pokusu na její uplatnění. Je logické, že informace o různých skutečnostech rozhodných pro tyto doložky, nebudou věřiteli známy v jeden okamžik. I z důvodu převoditelnosti a možnosti přechodu práva na jinou osobu (zánikem společnosti bez likvidace, děděním, atd.), je běžné, že různé doložky budou doplňovat různé osoby. Avšak vyplněním příslušné doložky vyplňovací právo zaniká, a to i

⁷⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

v případě, že by doložku vyplnila neoprávněná osoba. Je zřejmé, že by směnka po doplnění měla vykazovat vnitřní logiku. Z toho důvodu je nutné se vyvarovat např. dřívějšímu datu splatnosti, než je datum vystavení, směnečné sumě znějící, na již neexistující měnu atd.

Matoucí může být situace, kdy při emisi blankosměnky se na ní podepsal statutární orgán jednající jménem společnosti, avšak po doplnění data vystavení se ukáže, že tato osoba, již není ve své funkci. Pokud tato společnost stále existuje a bude prokázáno, že v době emise směnky tento jednatel podepsal blankosměnku oprávněně, bude se jednat o platnou směnku. V případech, kdy dojde k zániku osoby dlužníka, dochází i k neplatnosti takovýchto směnek (za předpokladu, že směnka nepřejde na osobu jinou).

Co tedy vyplývá z nesprávného doplnění doložek, tedy doložek vyplněných v rozporu se smlouvou o vyplnění blankosměnky? Předně je-li směnka doplněna a její náležitosti odpovídají směnečnému právu, jedná se o platnou směnku. Tedy absolutní námitky směřující k neplatnosti směnky nejsou na místě. Takovéto doplnění také nezpůsobuje neplatnost konkrétní doložky, pokud ta odpovídá ZSŠ. Tedy nepoužitelné jsou také námitky směřující proti platnosti konkrétních doložek. Je nasnadě, že nesprávné vyplnění směnky bude umožňovat relativní námitky, založené na mimosměnečných ujednáních. Směnka je tedy platným závazkem, ovšem její obsah je porušením smluv o vyplnění blankosměnky. Pro relativní námitky je vždy rozhodná osoba, proti které je namítáno. Proto pokud existují důkazy o nesprávném vyplnění, vůči osobě remitenta jistě nebude problém relativní námitky vznášet. Ovšem pokud by byla směnka převedena a nesprávně vyplněna na základě chybných informací poskytnutých dlužníkem či převodcem, bude jistě obtížné tyto námitky uplatnit. Jedná se opět o ochranu dobré víry nabyvatele. Tato ochrana nebude poskytnuta, pokud byla blankosměnka nabyta ve zlé víře, tedy s úmyslem poškodit dlužníky. Bylo by však nutné, takový úmysl prokázat. Co se nedbalosti týče, opět není nabyvatel povinen zjišťovat více, nežli je z běžného obchodního styku běžné. Ve většině případů by to bylo obtížné a v některých případech (např. když má nabyvatel na rozhodnutí malé množství času) to ani možné není. Pak je nutno připustit, že hlavním zdrojem informací bude převodce blankosměnky, případně blankosměnka samotná. Jedná se o další prvek, kterým směneční dlužníci mohou snížit riziko z nesprávného vyplnění blankosměnky. Na blankosměnce totiž může figurovat doložka, která poukazuje na určitou smlouvu o vyplnění blankosměnky. Pokud bude doložka dostatečně konkrétní, potencionální nabyvatel by se neměl spokojit pouze s ujištěním vlastníka směnky, ale přirozeně by se měl dožadovat i kopii této smlouvy (většinou v podobě prohlášení o udělení vyplňovacích práv, jak bylo popsáno výše). Tuto

doložku lze směnečným dlužníkům vřele doporučit, protože výrazným způsobem ovlivňuje úspěšnost jejich relativních námitek.

Směnka může být převedena i ve své dokonalé podobě. To ovšem neznamená, že by směneční dlužníci námitku nesprávného vyplnění použít nemohli. Rozhodné v tomto případě bude, o jaký druh směnky se jedná. V případě rekta směnky bude možné namítat proti aktuálnímu majiteli to, co by bylo možné namítat jemu předchůdci, tedy tomu co blankosměnku doplnil. Pokud tedy došlo k vyplnění v rozporu se smlouvou o vyplnění blankosměnky, obrana bude na místě. U ordre směnek je situace složitější. Bylo by nutné prokázat zlou víru aktuálního věřitele, tedy že o nesprávném vyplnění blankosměnky věděl.⁸⁰

Tedy opět docházím k závěru, že daleko bezpečnější je použití rekta zajišťovacích blankosměnek. Tento závěr platil u zajišťovacích směnek samotných, a o to víc je umocněn u zajišťovacích blankosměnek, neboť u nich je riziko excesivního využití daleko vyšší.

12. Výhody a nevýhody zajišťovacích směnek

V tomto segmentu se pokusím vyvodit ze všech uvedených poznatků o zajišťovacích směnkách výhody a nevýhody, které jejím účastníkům z těchto vztahů plynou.

12.1. Výhody a nevýhody z pohledu směnečných dlužníků

Je třeba si uvědomit, že většina kauzálních dlužníků bude v závazkovém vztahu zastávat slabší vyjednávací pozici. Vyloučit však nelze ani dlužníky, kteří v zájmu atraktivnosti své obchodní nabídky, sami nabídnou směnku jako zajišťovací instrument. Avšak vycházíme-li z dlužníkovy slabší vyjednávací pozice, lze předpokládat, že takový dlužník bude muset na řadu věcí přistoupit. To může, bezesporu, vést i k nevýhodnému směnečnému postavení. Směnka, a to i ve své zajišťovací funkci, pořád představuje nezávislý abstraktní závazek, a pokud si tento fakt směnečný dlužník dostatečně nepohlídá, může být, v konečném důsledku, donucen platit nejen svůj původní kauzální závazek, ale i směnečný závazek samotný. Tedy hlavní nevýhoda je jistě ztělesněna samotnou povahou směnky, ze které plynou nejrůznější rizika. Především riziko toho, že v důsledku odtržení směnky od smluv, které zabezpečovaly její použití jako zajišťovacího instrumentu, nebude se dlužník moci bránit vztahy právě na těchto smlouvách založených. Jistě by nejjeden dlužník mohl namítat, že i procesně právní výhoda jeho směnečného věřitele, teď slouží k jeho nevýhodě. Avšak já osobně považuji

⁸⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

procesně právní výhodu za klíčovou vlastnost směnky použité jako nástroj zajištění a v tomto ohledu i jako jeden z hlavních důvodů, proč směnku takto použít (za předpokladu, že směnka nemá sloužit ke škodě dlužníka). Tedy zařazení samotného důvodu použití směnky, jako zajišťovacího nástroje, k nevýhodám plynoucí pro dlužníky, neshledávám opodstatněným.

Již postavení dlužník-věřitel napovídá, že výhod pro dlužníka nebude velké množství. Prakticky tomu ani není zamýšleno, neboť zajištění by mělo především zvýhodňovat věřitele a poskytovat mu jistotu, že se domůže svého oprávněného plnění. V tomto ohledu, jedinou výhodou pro dlužníky vidím v tom, že zajištění umožní obchodní vztah i tam, kde by se věřitel z běžné kauzální pohledávky obával rizika. Někteří věřitelé (např. banky) zajištění směnkou dokonce standardně vyžadují. Směnka tak, v těchto případech, otevírá možnosti, které by jinak byly kauzálním dlužníkům zapovězeny.

12.2. Výhody a nevýhody z pohledu směnečných věřitelů

Každý zajišťovací instrument pro svého vlastníka představuje cestu, jak se domoci náhradního plnění v případě, když zajištěný závazek nebude splněn. Ani zajišťovací směnka v tomto ohledu není výjimkou. Pokud však máme na mysli směnku vystavenou nebo akceptovanou ve prospěch kauzálního věřitele, je nutno si uvědomit, jaké možnosti mu tento instrument nabízí. Předně je to ona procesně právní výhoda, kterou směnečný závazek představuje. Vymáhání směnečné pohledávky bývá nesrovnatelně kratší v porovnání s vymáháním kauzální pohledávky. Také bude-li mít směnka i dalších dlužníků je možné domoci se plnění právě na nich. Směnečný věřitel nemusí přistupovat k vymáhání jako k jediné možnosti a místo toho může směnku prodat. Jistě by to v mnoha situacích bylo i výhodnější, neboť by získal své plnění, třebaže ne v plné výši, a to by mohl investovat jinam. Pro směnečné věřitele jistě představa příjemná, ale vzhledem k nerozvinutému obchodu se směnkami v ČR, je tato varianta málo pravděpodobná.

Dovolím si zde zdůraznit, že byla-li by zajišťovací směnka prodána za vyšší sumu, než by byla suma směnkou zajištěná, vzniklo by kauzálnímu dlužníku právo na vydání rozdílu mezi dlužnou a vytěženou částkou (i kdyby kauzální dlužník nebyl dlužníkem směnečným). Při prodeji směnky je nutná i jistá obezřetnost. Směnečným věřitelům se doporučuje, aby využili služeb profesionálního obchodníka s cennými papíry, a to i v případě, že věřitel sám

takovýmto obchodníkem je. Věřitelům to poskytuje dostatečnou obranu proti námitce, že směnečná pohledávka byla prodána pod cenou.⁸¹

Doposud jsme uvažovali nad vymáháním nebo prodejem směnky vystavené v přímé souvislosti s konkrétním kauzálním vztahem. Avšak zajištění směnkou může proběhnout i tak, že kauzální dlužník nabídne svému směnečnému věřiteli směnku, svou vlastní, k zástavě. V tomto případě má věřitel opět možnost ze směnky se uspokojit, nebo ji prodat (pouze formou dražby prostřednictvím obchodníka s cennými papíry⁸²). Pro úplnost přidávám i možnost započtení, která již byla popsána.

Důležitým aspektem náhradního plnění je, nepochybně, také solventnost dlužníka. Jedná se o naprosto klíčový atribut pro posouzení procesně právní výhody směnky. Pokud náš směnečný dlužník bude insolventní, procesní výhoda směnky věřiteli nepřinese tíženého účinku, protože zkrátka nebude na čem se uspokojit. Ovšem i na tento problém dokáže zajišťovací směnka reagovat. Řešením je větší množství dlužníků zajišťovací směnkou zavázaných. Nabízí se také možnost, že kauzální dlužník ani směnkou zavázán nebude, bude jím třetí osoba, v ideálním případě osoby. Nikterak tento fakt nezaručuje, že další osoby směnečně zavázané věřiteli plnit budou, nebo že se také nestanou insolventními. Snižuje to však toto riziko, a to je ve světě, kde žádná investice není jistou, značná výhoda.

Na tomto místě bych se chtěl také zmínit o průběhu soudního řízení. Žalobce (vlastník směnky) podá návrh krajskému soudu (příslušnost k sídlu nebo bydlišti dlužníka, příp. platebnímu místu) na vydání směnečného platebního rozkazu. K návrhu také připojí originál směnky. Soud pak pouze na základě směnečné listiny (náležitosti dle ZSS) rozhodne, jestli tento rozkaz vydá nebo návrh zamítne. Pakliže se jedná o oprávněný návrh (platná a splatná směnka, případně byl sjednán protest v případě žaloby vůči nepřímému dlužníku) soud vydá směnečný platební rozkaz a dlužník (dlužníci) má pouze několik dní pro podání námitek. Zde již hovoříme o oné procesně právní výhodě, která je směnce vlastní. Avšak tato výhoda letos zaznamenala podstatnou změnu. Doba umožňující podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu byla až doposud 3 dny. Ta však uplynutím dne 30. dubna 2013 pozbyla platnosti a byla nahrazena 8 denní dobou dle rozhodnutí ústavního soudu.⁸³ Avšak pořád se

⁸¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. ISBN: 978-80-7400-182-6.

⁸² KOTÁSEK, Josef. Směnečné právo, komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. 1.vyd. Praha: Prospektrum 2006. ISBN: 80-7175-136-7

⁸³ Kubištová & Co. Ústavní soud rozhodl o zrušení třídní lhůty k uplatnění námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu. kubistovaco.cz [online] © 2001-2013 [vid. 2013-05-05] Dostupné z:

můžeme bavit o výhodě, neboť ve srovnání s 15 denní lhůtou pro podání odporu proti klasickému platebnímu rozkazu (vymáhání běžných dluhů), je to doba stále téměř poloviční. Tato lhůta slouží k nevýhodě směnečného dlužníka, protože ten pokud se chce bránit, musí do 8 dnů shromáždit všechny důkazy a námitky, pomocí kterých bude oprávněnost uplatnění směnky zpochybňovat. Pokud tak učiní, věc bude nadále projednávána soudem.⁸⁴

Tedy hlavní výhodu zajišťovací směnky shledávám v její povaze rychleji pomoci věřitelům k jejich plnění, a to i v případě, že se kauzální dlužník stane insolventní. Samozřejmostí tohoto tvrzení pluralita směnečných dlužníků (případně směnečný dlužník odlišný od kauzálního). Také může pomoci tam, kde kauzální pohledávka je nevymahatelnou, z důvodu promlčení.

Nevýhody pro věřitele plynou z rizik, na které zajišťovací směnka reagovat nemůže. Předně je to již zmíněna insolvence směnečných dlužníků. Toto riziko je například ve srovnání se zástavním právem movité, či nemovité věci, na první pohled značné. Dalším rizikem by se mohlo stát nerespektování smluv, které směnce její zajišťovací funkci udělují. Nedbalým jednáním, či dokonce zneužitím zajišťovací směnky, by mohlo směnečným dlužníkům vzniknout právo na náhradu škody a další smluvené sankce.

13. Závěr

Cílem této práce bylo přiblížit a dostatečně rozebrat aspekty, které se směnky použité k zajištění kauzálního závazku týkají. Zároveň také nabídnout doporučení, jak se vyhnout rizikům, které sebou zajištění směnkou nese. Pokusím se tedy na tomto místě všechny tyto doporučení shrnout:

- Smlouva o zajištění směnkou – stěžejní smlouva, která určuje směnce její funkci. Doporučení písemné podoby smlouvy a to u všech dlužníků, neboť na této smlouvě závisí možnost vznášet kauzální námitky. Měla by obsahovat:
 - ustanovení o zákazu odtržení zajišťovací směnky od kauzálního závazku (zákaz převodu kauzální pohledávky bez současného převedení směnky a naopak)
 - smluvní pokuta za porušení této smlouvy (doporučení dlužníkům)

<http://www.kubistovaco.cz/cs/detail/47-ustavni-soud-rozhodl-o-zruseni-tridenni-lhuty-k-uplatneni-namitek-proti-smenecnemu-platebnimu-rozkazu/?PHPSESSID=92cabd3b99b1b5d2211be624115c85e2>

⁸⁴ Michal Šalomoun. Směnečný platební rozkaz. [pravnipraxe.com](http://www.pravnipraxe.com) [online] [vid. 2013-05-04] Dostupné z: http://www.pravnipraxe.com/smenky/index.php?file=vymahani_dluhu/smenecny_platebni_rozkaz

- pokud bude stanovena směnečná suma již při emisi
 - doporučení pro věřitele – směnečná suma by měla být nastavena tak, aby pokryla i případné úroky z prodlení a pokuty ze zajištěné pohledávky
 - doporučení pro dlužníky – pokud je směnečná suma nadhodnocena, uvést všechny náležitosti, které vedly k výpočtu této sumy (soud přizná věřiteli pouze sumu, na kterou má nárok)
- ustanovení kdy může být směnka použita, zejména pokud je tato skutečnost vázána nějakou podmínkou (doporučení dlužníkům viz námitka podmíněnosti kauzální pohledávky)
- ujednání o vydání zajišťovací směnky a za jakých okolností (např. při zániku kauzálního závazku odstoupením od smlouvy; doporučení dlužníkům)
- Zajišťovací směnka
 - nadhodnocená směnečná suma pro případ nárůstu dlužné částky
 - rekta doložka připojená výstavcem, která dlužníkům umožní namítat kauzální relativní námitky i proti příp. nabyvateli zajišťovací směnky (doložka „nikoliv na řad“ nebo doložka podobného významu)
 - hodnotová doložka, která identifikuje konkrétní zajišťovací směnku a její vztah ke smlouvě o zajištění směnkou (doporučení dlužníkům)
 - splatnost směnky na viděnou, nebo na určitý čas po viděné (umožňuje věřiteli flexibilnější uplatnění směnky viz kapitola 8.1. Prezentace a protestace)
- Smlouva o vyplnění blankosměnky – v případě, že se účastníci rozhodnou pro zajištění blankosměnkou, tato smlouva funguje paralelně se smlouvou o zajištění směnkou a určuje, jak má být blankosměnka vyplněna
 - písemná podoba u každého z dlužníků
 - identifikace konkrétní směnky (doporučení dlužníkům)
 - smluvní pokuta za porušení této smlouvy (doporučení dlužníkům)
 - pokud bude těchto smluv více, neměli by se vylučovat, aby neumožňovali námitku nesprávného vyplnění blankosměnky (doporučení věřitelům)
 - přesné vymezení náležitostí (způsob jakým mají být určeny), které má vlastník blankosměnky doplnit. Např. vyplnění splatnosti blankosměnky

závislé na podmínce, nebo na splatnosti kauzální pohledávky.
(doporučení dlužníkům)

➤ Zajišťovací blankosměnka

- doložka na blankosměnce odkazující na konkrétní smlouvu o vyplnění (doporučení dlužníkům)
- hodnotová doložka, která identifikuje konkrétní zajišťovací blankosměnku a její vztah ke smlouvě o zajištění blankosměnkou (doporučení dlužníkům)
- rekta doložka, která musí být připojena již při emisi blankosměnky (doporučení dlužníkům)

Směnka je známa pro svou značnou účinnost pokud dojde na vymáhání směnečných pohledávek. Studium tohoto tématu mě vede k názoru, že pokud účastníci závazkových vztahů k tomuto nástroji přistupují zodpovědně, není se čeho obávat. Zodpovědný přístup by však, bezpochyby, měl zahrnovat i znalost všech skutečností a faktů, které se směnky týkají. Právě neznalost těchto náležitostí vede k tomu, že dlužníci dávají majitelům zajišťovacích směnek prostor k tomu, aby využili těchto směnek excesivně, případně je zneužili zcela. Největší problém dlužníkům vzniká, právě když se zajišťovací směnka rozejde s kauzální pohledávkou. Také v situacích když alespoň jeden z dlužníků nemůže namítat kauzální námitky, například z nedostatku smlouvy o zajištění směnkou. Přiblížím to na příkladu, kdy ve směnečném vztahu figuruje aval, který smlouvu o zajištění směnkou neuzavřel. Jeho vstup do směnečného závazku bude typicky založen na vztahu k některému z dlužníků, za kterého se zavazuje (avalát). Avšak absence této smlouvy umožní směnečnému věřiteli obejít dlužníka s kauzálními námitkami a domoci se plnění právě na tomto avalovi, který je bezmocný, neboť jeho závazek je zcela abstraktní. Tento aval pravděpodobně pak uplatní svá směnečná práva a své plnění bude vymáhat na avalátovi (tedy na původním dlužníku). Ten tedy v konečném důsledku bude muset platit dvakrát (kauzální i směnečný závazek).⁸⁵

Doporučení, která jsou v této práci vyjádřena, výrazně snižují rizika z použití směnky jako nástroje zajištění. Pokud se jimi budou dlužníci řídit, lze konstatovat, že použití zajišťovací směnky je bezpečné.

⁸⁵ KOTÁSEK, Josef. Směnečné právo, komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. 1.vyd. Praha: Prospektrum 2006. ISBN: 80-7175-136-7

Seznam použité literatury

Monografie

1. HUBÁČKOVÁ-SVOBODOVÁ, Věra. Směnka podruhé, aneb, "Slasti a strasti uživatele směnky po deseti letech". 1. vyd. Brno: Econ 2005. 243 s. ISBN: 80-86433-12-9
2. CHALUPA, Radim. Zajišťovací směnka. 4. vyd. Praha: Linde 2009. 189 s. ISBN: 978-80-7201-756-0.
3. KOTÁSEK, Josef. Směnečné právo, komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. 1.vyd. Praha: Prospektrum 2006. 320 s. ISBN: 80-7175-136-7
4. KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka jako zajištění. 2. vyd. Praha: C.H.Beck 2009. 128 s. ISBN: 978-80-7400-182-6.
5. KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České Republice. 5. vyd. Praha: C.H.Beck 2006. 626 s. ISBN: 80-7179-549-6.
6. KOVAŘÍK, Zdeněk. Přehled judikatury směnečná judikatura. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer 2010. 190 s. ISBN: 978-80-7357-530-4.

Internetové zdroje

1. Economia a.s. Podmínky v právních úkonech. pravniradce.ihned.cz [online] © 1996-2013 [vid. 2013-05-04] Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-20246330-podminky-v-pravnich-ukonech>
2. EPRAVO.CZ. 3899. NÁMITKY JAKO OBRANA PROTI SMĚNEČNÉMU A ŠEKOVÉMU PLATEBNÍMU ROZKAZU. [epravo.cz](http://www.epravo.cz) [online] ©1999-2013 [vid. 2013-05-04] Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/?pg=15&typ=clanky&s1=3&s2=0&s3=0&s4=0&s5=0&s6=3&m=1&recid_cl=3899
3. EPRAVO.CZ. 60445. ZAJIŠŤOVACÍ SMĚNKA. [epravo.cz](http://www.epravo.cz) [online] ©1999-2013 [vid. 2013-04-23] Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/zajistovaci-smenka-60445.html>
4. EPRAVO.CZ. 89937. NOVELA ZÁKONA O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚRU. [epravo.cz](http://www.epravo.cz) [online] ©1999-2013 [vid. 2013-05-05] Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/novela-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-89937.html>

5. Kubištová & Co. Ústavní soud rozhodl o zrušení třídní lhůty k uplatnění námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu. kubistovaco.cz [online] © 2001-2013 [vid. 2013-05-05] Dostupné z: <http://www.kubistovaco.cz/cs/detail/47-ustavni-soud-rozhodl-o-zruseni-tridenni-lhuty-k-uplatneni-namitek-proti-smenecnemu-platebnimu-rozkazu/?PHPSESSID=92cabd3b99b1b5d2211be624115c85e2>

6. Michal Šalomoun. Směnečný platební rozkaz. pravnipraxe.com [online] [vid. 2013-05-04] Dostupné z: http://www.pravnipraxe.com/smenky/index.php?file=vymahani_dluhu/smenecny_platebni_rozkaz

7. ProfiPravo.cz s.r.o. K zajištění povinnosti z pracovněprávního vztahu dle sZP směnkou. profipravo.cz [online] © 2005-2012 [vid. 2013-04-27] Dostupné z: http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=47&id_article=252515&csum=45380d17

Legislativa

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v aktuálním znění

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v aktuálním znění

Zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, v aktuálním znění

Seznam použitých zkratk

ObčZ - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v aktuálním znění

ObchZ - Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v aktuálním znění

ZŠŠ - Zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, v aktuálním znění

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 9. května 2013

Jakub Janošťák